

RECURSOS PEDAGÒGICS PER LA TRANSFORMACIÓ SOCIAL I **L'EDUCACIÓ PER LA PAU**

Guia de sistematització

-per formadors, educadors i professors-

**Recursos pedagògics per la transformació
social i l'educació per la pau**

Barcelona, octubre del 2010

Autors: Mariana Gavris i Karin Kramer

Servei Civil Internacional de Catalunya
Carrer Carme 95 2n baixos
08001 Barcelona
formacio@sci-cat.org
www.sci-cat.org

Amb la finançament de:
Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació
Oficina de Promoció de la Pau i dels Drets Humans
Av. Diagonal 409 08008 Barcelona
www.gencat.cat/dirip

Amb la col·laboració de:
Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació
Via Augusta 202-226
08021 Barcelona
www.gencat.cat/educacio

Correcció lingüística: Berta Alarcó
Fotografies: Mariana Gavris i Karin Kramer

Els judicis i les opinions expressats en aquesta publicació són exclusiva responsabilitat dels seus autors.

INDEX

1. Introducció	12
2. L'educació per la pau	
Presentació	15
2.1 <i>Connecta't al procés d'educació en l'entorn pròxim i l'escolar</i>	17
Conflicte i cultura de pau. Educació per la pau.....	29
Educació per la ciutadania: La mediació entre iguals als centres.....	30
Resolució de conflictes a l'entorn escolar.....	35
Moviments juvenils.....	39
Convivència o conflicte intercultural.....	40
2.2 <i>Com es connecten l'educació per la pau i els moviments socials?</i>	
Justícia i Drets humans.....	41
Organitzacions i moviments socials que intervenen aquí per al Sud	42
Iniciatives a Catalunya.....	44
Cooperació i cultura de pau a països del Sud.....	45
Exemples de resistència a violències del model actual: la lluita per a la sobirania alimentària i la noviolència.....	47
Conflictes armats coneguts i silenciats: Territoris Ocupats Palestins i Sàhara.....	50
2.3 <i>Que podríem fer per desenvolupar una educació integral crítica i constructiva?</i>	
Elaboració i difusió d'un material didàctic.....	52
Acostant las notícies i la visió global a l'aula: Propostes didàctiques i educació crítica per la promoció de la pau i dels drets humans.....	55
Entitats i recursos sobre la cultura de pau: L'acollida cultural i els programes de mediació.....	56
3. Intercanvi d'experiències de Guatemala	
Presentació.....	57
Context general.....	57
Presentació d'exemples de centres educatius: Centro educatiu Paxil i Centre educatiu Pavarotti.....	59
Reptes i desafiaments.....	63
Conclusions.....	64
4. Reflexions	66
5. Recursos	68
6. Bibliografia	76

Ja fa uns anys que l'SCI Catalunya organitza un curs per a mestres, professors i educadors explorant maneres de treballar la transformació social i l'educació per la pau a l'aula. És una manera de contribuir a una educació global que pretén formar ciutadans actius.

L'SCI aquest any celebra el seu 90è aniversari i al llarg d'aquesta vida ha caminat moltes vies. El 1920, el suís Pierre Ceresole va fundar el Servei Civil Internacional amb la intenció de promoure un servei civil com a alternativa al servei militar. Després d'haver estat a la presó el 1917 per no pagar els impostos militars, va llançar una campanya per reivindicar un servei civil voluntari. El 1920 va organitzar un primer servei civil internacional a Esnes, França. Un grup de 10 voluntaris internacionals van reconstruir un poble que va ser destruït quasi totalment durant la Primera Guerra Mundial. L'any 1928 més de 700 voluntaris de 20 països diferents van participar en un servei civil internacional a Liechtenstein després d'una inundació. El Servei Civil Internacional va prendre forma com a organització internacional i avui en dia té branques en 40 països i organitza més de 1000 camps de treball cada any.

Com hem dit abans, l'SCI ha recorregut tota una trajectòria: projectes de reconstrucció, advocacia per els objectors de consciència, campanyes de sensibilització en temes de pau i drets humans, cooperació internacional... però una eina que mai s'ha abandonat és la dels camps de treball. És el voluntari mateix qui, a través de la seva participació a un camp de treball internacional, comença un procés de reflexió sobre temes socials com la migració, conservació del medi ambient, drets humans... A la vegada, la convivència amb persones d'altres països i cultures és una experiència única que va molt més enllà del camp de treball.

Els temes de la no-violència i la desobediència social eren molt importants per Pierre Ceresole. Va dir en més d'una ocasió que no n'hi havia prou amb dir "no a la guerra". Va insistir molt que les paraules havien d'anar acompanyades d'accions. Als anys 30, Ceresole va conèixer Ghandi i amb ell va compartir una profunda fe en la pau. Esperança que també volem transmetre mitjançant les nostres activitats.

Creiem en una societat inclusiva basada en la justícia social i un desenvolupament humà sostenible on puguem resoldre conflictes sense utilitzar violència.

A totes les activitats de l'SCI-Catalunya volem promoure una transformació social cap a una societat no violenta. Parlem d'una educació global que inclou educació per al desenvolupament, educació pels drets humans, educació per la pau i la prevenció de conflictes, educació intercultural i educació per al medi ambient per a una ciutadania global.

Per això busquem eines que, conjuntament amb el camp de treball, provoquin reflexió i acció. En primer lloc volem oferir dins de la nostra associació un espai per experimentar amb la

investigació- acció. A través de grups de treball, els voluntaris tenen la oportunitat de compartir experiències i aprofundir en els temes que els interessin. A partir d'aquests grups s'inicien un seguit d'activitats que van adreçades als voluntaris de l'SCI però també al públic en general.

Els projectes de cooperació que l'SCI actualment porta a terme han començat d'aquesta manera. Intercanvis i contactes amb contraparts d'arreu del món donen idees per enfortir les xarxes, per mostrar solidaritat internacional i per buscar un model de desenvolupament compartit.

Degut a la transversalitat de les àrees de treball de l'SCI-Cat, es proposa combinar les formacions i activitats de sensibilització locals amb diferents experiències aplicades.

Per exemple, recentment vam organitzar el cicle "Pedagogia contra l'oblit" on vam estudiar els conflictes del Sàhara i dels Balcans de forma crítica, proposant diferents visions i, sobretot, subratllant el paper dels mitjans de comunicació.

A més, des de l'any 2007 treballem el concepte de **migració** des dels drets humans, des de l'anàlisi socio-polític global i local a través de cicles de xerrades, des del video-fòrum i des del teatre. Alhora, també partint del concepte 'Migracions: una mirada desigual al desenvolupament global', es va muntar una exposició sobre 'la ruta al revés' dels immigrants en la qual es va fer un viatge al Senegal recorrent al revés la ruta de les persones immigrants cap a Europa.

Un grup de voluntaris internacionals, els *Peace Messengers* o Missatgers per la Pau, van posar en marxa un curs *on-line* d'educació per la pau. Dins d'una aula virtual, participants de tot el món aprenen nous continguts i capacitats a partir de les seves pròpies experiències i l'intercanvi amb els altres. Va anar tan bé la primera edició que enguany n' han iniciat un de nou.

pau
justícia social
igualtat d'oportunitats
voluntariat local e internacional
cooperació al desenvolupament
formació i sensibilització
comunicació social

Servei Civil Internacional de Catalunya, una entitat que va néixer el 1982, com una de les quaranta branques que configuren la xarxa del Servei Civil Internacional. Som un moviment internacional que treballa per la pau i la justícia social, entesa com a igualtat d'oportunitats.

Les nostres principals línies d'activitat són la promoció del voluntariat internacional, la cooperació al desenvolupament i la formació i sensibilització, creant sinèrgies entre aquestes àrees per poder construir un enfocament més integral.

Les activitats de l'SCI Catalunya se situen dins l'educació no formal. Tenim el privilegi de treballar els temes que realment ens interessin i de la manera que volem. És clar que tenim uns objectius i que volem aprofitar el potencial que l'SCI té a casa. Això ens dona un entorn privilegiat per realitzar qualsevol tipus de formació però té una limitació molt gran. L'educació no formal

normalment només arriba a la gent que ja té un interès en el tema. Si volem canviar el món hem de buscar maneres d'arribar a tothom i per això l'educació formal és una via molt important. L'organització d'un curs per a mestres, professors i educadors i la publicació d'una guia de recursos encaixa en aquesta línia de treball.

Com veieu, la formació és una eina imprescindible per nosaltres però també ens ha de servir per iniciar accions o per redirigir iniciatives que ja estem portant a terme des de fa temps.

A més a més, volem subratllar el treball dels Missatgers per la Pau. Fa uns anys vam començar amb un grup de voluntaris– educadors que visiten els camps de treball i que organitzen sessions d'educació per la pau. També treballen a les seves comunitats en projectes d'educació noformal. El grup es desenvolupa a nivell internacional i l'any passat va engregar més campanyes com la dels *no more war camps* (camps sense guerra) desenvolupat per diferents branques de l'SCI.

Aquest any tenim un motiu especial per celebrar el 90è aniversari de l'SCI. Tot i el bagatge històric que tenim, ens hem adonat que potser hauríem de tornar una mica als orígens de l'SCI. Volem que els nostres camps de treball siguin diferents; que la gent que hi participi vegi la diferència amb un intercanvi juvenil; que hi hagi un valor afegit. D'aquí 10 anys celebrarem el 100è aniversari de l'SCI i ens faria molta il·lusió poder dir que també a Catalunya hem fet un pas endavant.

Ingrid Danckaerts

Vicepresidenta

Servei Civil Internacional de Catalunya

1. INTRODUCCIÓ

Seguint el concepte global d'educació proposat per la filosofia del Servei Civil Internacional i des del treball amb la base social local, van néixer diferents propostes de treballar amb els formadors, educadors i professors per una transformació social sostenible.

Proposem rescatar el concepte d'**educació**. No és només un concepte rígid, sinó que involucra totes les dinàmiques existents a nivell social. I no només fa referència a l'educació formal. És per això que es proposa desenvolupar i consolidar nexes entre l'educació formal i noformal.

Considerem que l'educació és un **procés global** que inclou moltes de les dinàmiques socials i codis culturals que defineixen un determinat context sociocultural. Però, a més d'això, volem recolzar la idea que defineix *educació* com la responsabilitat de cadascú/na, transversal entre els tres cercles dinàmics d'aprenentatge i/o ensenyament (pròxim, escolar i social); que promou una visió vertical "nord-sur¹", fomenta el desenvolupament de l'actitud crítica i aposta per una corresponsabilització noviolenta activa.

Com a innovadors i promotors de la cultura de pau a nivell global i local, el Servei Civil Internacional de Catalunya va proposar, l'any 2008, treballar la temàtica de *transformació social* dins del context de l'educació formal i es va fer una formació especialitzada amb professors catalans. L'experiència i els materials van ser recollits dins la guia de sistematització *Recursos pedagògics per la transformació social a l'aula. Guia de sistematització i autoaprenentatge*. El projecte es va fer amb el finançament de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament i amb el reconeixement del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

En base a les avaluacions del projecte el 2009, es va proposar seguir el procés i ampliar també els coneixements en educació per la pau. A més, amb una visió global adreçant la necessitat de treball en col·laboració entre els professors, educadors i formadors pel desenvolupament de programes educatius coherents i aplicats a la realitat existent; i per

1 Els conceptes de "nord" i "sur" es refereixen als països *enriquits* e *empobrits*, i no necessàriament fan referència a la posició geogràfica referent. A més a més, volem subratllar que no fa només referència als Estats, sinó que dins del mateix país poden existir espais "nord" i "sud" discrepans.

crear frontisses entre diferents tipus d'educació pel treball en xarxa a nivell *Glocal*².

La present guia es proposa com un *material de sistematització* de les activitats i com a *reflexió* sobre les temàtiques proposades en relació amb la cultura i l'educació per la pau. També proposa continuar desenvolupant qüestions apuntades en la guia anterior, la guia Recursos pedagògics per la transformació social a l'aula.

La present guia forma part del projecte "*Educació per a la transformació del conflicte a l'aula: Eines Pedagògiques de promoció de la pau i dels drets humans*" dut a terme pel Servei Civil Internacional Catalunya, durant 2009-2010, amb el finançament de l'Oficina de Promoció de Pau i Drets Humans i amb la col·laboració del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

Durant la primera fase del projecte -a principis de 2010- es va fer el curs de metodologies participatives denominat *Recursos pedagògics d'educació per la pau i per la transformació social a l'aula*, que es va enfocar en el desenvolupament del pensament crític dels/les educadors/es i la creació de recursos pedagògics d'educació per la pau i per a la transformació social a l'aula. El curs anava dedicat especialment a professors (especialment d'ESO³) i a formadors/es en temàtiques relacionades⁴ que treballessin especialment amb adolescents⁵.

Per tal de consolidar el coneixement durant la formació, el curs va combinar tres mètodes pedagògics: tallers pràctics, ponències amb contingut teòric i espais de transmissió d'experiències. També es van usar diferents formats de recursos com dinàmiques de grup, jocs, vídeos, etc, sempre seguits d'una reflexió en grup per a assolir conclusions.

El curs de formació va tenir com a objectius generals:

- el *desenvolupament d'eines pedagògiques* d'educació per la pau i *facilitar un espai d'aprenentatge i intercanvi* sobre les problemàtiques i les oportunitats educatives en les quals es pot cooperar en processos de desenvolupament i sensibilització Nord -Sud.

2 *Glocal fa referència al concepte de "pensa globalment, actua localment"*

3 Educació Secundària Obligatòria

4 Per exemple, educació intercultural, drets humans, mediació escolar, etc.

5 El curs es va proposar especialment pels/per les formadors/es i els/les professors/es que treballessin amb adolescents, per considerar l'adolescència com un període conflictiu i important per la definició de valors. A més a més, es proposaven mètodes pedagògics adaptats a la realitat juvenil actual.

- *el foment de l'educació per la pau i per la promoció dels drets humans*, que potenciï el perfil metodològic per a la transformació dels conflictes des d'un punt de vista més *participatiu*. Per això es va proposar apoderar als professors i als formadors, mitjançant una formació aplicada sobre la pau i la transformació del conflicte amb un enfocament transversal de corresponsabilització global amb acció local en col·laboració.

La present guia proposa apropar l'educació per la pau com a *valor transversal del procés d'educació*⁶ i apropar el treball col·laboratiu a nivell social entre diferents tipus d'educadors/es.

En la primera part es presenta un recull d'experiències i de continguts del curs de formació, on es va proposar veure l'educació en els tres cercles dinàmics del procés educatiu: *el cercle pròxim*⁷, *l'escola*⁸ i *el cercle social*⁹. Aquesta part inclou una curta presentació, fitxes de cadascuna de les sessions del curs i recomanacions. A continuació et proposem veure: conceptes clau (cub verd), una curta fitxa del taller (cub groc) i els materials de referència de cada una de les seccions.

La segona part presenta una reflexió basada en l'experiència a un intercanvi a Guatemala i s'enfoca com a reflexió sobre l'educació com a concepte social i la corresponsabilització global amb acció local. A més a més, es presenten dos models d'educació i d'experiències a diferents contextos educatius de Guatemala.

A la part final de la guia us proposem diferents recursos d'educació per la pau (llibres, pel·lícules, etc) que es van utilitzar durant el curs i/o que van ser recomanats pels experts que van participar-hi.

Us convidem a llegir aquesta guia com a eina de treball i de reflexió personal, com un "treball de classe": a mida que aneu aprenent conceptes, intenteu identificar-los amb la implicació en la vostra vida diària i el concepte d'educació que us agradaria transmetre.

6 Que implica l'educació formal, no formal i informal.

7 El *cercle pròxim* aquí fa referència especialment a la família i als/ a les amics/ amigues, per ser considerats com a models de referència pels i les joves, especialment en el període d'adolescència.

8 Ens referim a l'*educació formal* on considerem que *l'escola* és un dels actors normalitzats que es refereix al concepte d'"educació" i que pot tenir un paper social crític, constructiu i transformador.

9 El cercle social és relatiu a totes les formes d'educació i, especialment aquí, es refereix al procés formatiu promogut per les activitats de la societat civil, via moviments socials o organitzacions nongovernamentals, etc.

2. L'educació per la pau

Paraules clau

Noviolència, pau positiva, pau negativa, cultura de pau, violència vs. agressivitat vs. conflicte, transformació vs. resolució del conflicte, noviolència vs. no-violència, pensament crític, comunicació activa, escolta activa, espais de confiança, sensibilitat cultural.

Volem començar amb una reflexió i parlar d'educació fent-te unes preguntes: *Quin paper pot i ha de jugar l'educació a l'hora de construir una societat de major equitat i més sostenible a nivell global? Com aportar, per mitjà de l'educació, a frenar l'espiral de violències i contraviolència, a combatre la inacció i la desesperança? Com entendre i salvaguardar el fi i delicat balanç entre drets i deures? Com educar perquè les persones adultes respectin, participin i potenciïn l'educació d'ells/es mateixos/mateixes o del jovent? Com crear espais formals i noformals adequats que eduquin per al respecte als drets humans i fomentin el creixement integral entenent que tots i totes formem part d'un món global? Com incentivar per la participació transformadora de la societat?*

No et donarem una definició universalment vàlida, perquè volem permetre't de tenir una visió múltiple i que l'adaptis al teu context específic.

L'educació per la pau no és una opció més sinó una necessitat que tota institució educativa ha d'assumir. Els principis per a una convivència pacífica entre pobles i grups socials s'han convertit en un imperatiu legal. Ara es tracta d'aconseguir que el dret formal de la pau es converteixi en un dret real. Educar per la pau és una forma d'educar en valors. L'educació per la pau porta implícits altres valors com: justícia, democràcia, solidaritat, tolerància, convivència, respecte, cooperació, autonomia, racionalitat, amor a la veritat... L'educació en valors és un factor importantíssim per aconseguir la qualitat que proposa el nostre sistema educatiu.¹⁰

Educar per la pau és "un procés dinàmic, continu i permanent, fonamentat en els conceptes de pau positiva i en la perspectiva creativa del conflicte, i que, a través de l'aplicació d'enfocaments socioafectius i problematitzadors, pretén desenvolupar una nova cultura, la cultura de la pau, que ajudi les persones a observar críticament la realitat situant-s'hi al davant i a actuar en conseqüència"¹¹

10 Vidanes Díez, Julio (2007) *La educación para la paz y la no violencia* Revista Iberoamericana de Educación. Número 42/2

11 Jares, X, (1999) *Educació per la pau*, Madrid, Ed Popular

En l'educació per la pau, l'acte educatiu s'entén com un procés actiu-creatiu en el que els seus participants són protagonistes vius de superació i de transformació. S'entén la pau com un procés que es construeix mitjançant la lluita contra la violència en totes les seves manifestacions; mentre es treballa per la justícia, l'equitat, la llibertat i el respecte ple dels drets humans¹².

Dins d'aquestes reflexions et proposem que vegis l'**educació per la pau** com un concepte dinàmic, transversal dins del procés educatiu, ja que inclou conceptes com: educació intercultural, educació pel desenvolupament, educació del pensament crític, educació per la ciutadania, etc.

El procés d'educació per la pau i en cultura pels valors s'enfoca en l'aprenentatge com a procés de socialització, per això et proposem les següents idees generals que trobaràs durant la lectura d'aquesta guia:

1. Aprendre, entendre i aplicar els coneixements com a part del *procés social* per un canvi social i personal.

2. Desenvolupar el *pensament crític* abans dels continguts per aprendre, a diferència del concepte tradicional d'ensenyament que s'enfoca en la transmissió unidireccional del *major al menor*.

3. Tenir en compte el tipus de violències *implícites* en el procés d'aprenentatge, en les distribucions de tasques, distribució de posicions, distribució de l'espai...

4. Apropar els mitjans *a la realitat* dels/de les aprenents per tal de facilitar l'aprenentatge i la transferència de *conceptes abstractes cap a la pràctica diària*. Un dels mètodes de l'educació per la pau és la *metodologia socioafectiva* que delinea que els coneixements s'han de sentir i experimentar per poder aprendre'ls. D'aquesta manera les *avaluacions* referents al *procés d'aprenentatge* inclouran també els sentiments, les connexions fetes i les formes de veure l'entorn immediat, tan individualment com col·lectivament.

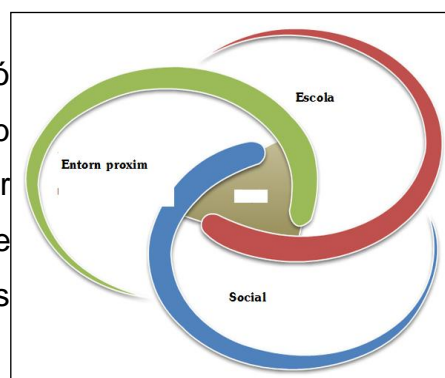
5. Destacar la importància que formadors/es i professors/es siguin conscients dels *perfils específics* de l'alumnat i de la transferibilitat *de la informació*, a més a més del

12 Lederach, J. P. (2000) *El abecé de la paz y los conflictos*. Madrid: Catarata.

currículum explícit i l'ocult, per l'aplicació a la vida diària.

6. Aprendre, cultivar i transmetre que la base dels valors -com la convivència, la participació, l'empatia, la solidaritat- és el *respecte* per un/a mateix/a i pels i les altres. És a dir, cal transmetre que el concepte *pau* no es refereix a una utopia, o una idea llunyana i abstracte, sinó que fa referència a tothom, a les nostres pràctiques diàries i a les implicacions d'aquestes. Per això, es prosa l'educació per la pau com a *procés actiu* per entendre desigualtat-igualtat, justícia-injustícia, indiferència, ignorància, conformisme, compromís i consciència activa.

7. Recordar que l'educació no ha de ser una declaració de bones intencions i que s'ha d'acompanyar amb *exemples pràctics* dins d'un model d'educació inclusiu per tothom -sense distincions per capacitats, cultura, etc- que valori l'aprenentatge col·lectiu dins de l'aula, dels centres educatius i qualsevol espai educatiu.

Considerem que els tres cercles d'ensenyament-aprenentatge són sempre interdependents, et proposem veure l'educació a través de tres cercles dinàmics del procés educatiu: *el cercle pròxim*¹³, *l'escola*¹⁴ i *el cercle social*¹⁵. En la següent taula podeu veure alguns dels conceptes que anireu trobant a cada un dels *cercles*:

Espai pròxim	Entorn escolar	Entorn social
<i>Definicions de conflicte, violència i agressivitat; Tipus d'actituds abans del conflicte; Formes de transformació dels conflictes.</i>	<i>Models de treball a l'aula (laissez-faire, autoritari, democràtic, participatiu, empàtic); acollida cultural i mediació; Convivència a l'aula.</i>	<i>Justícia i Drets Humans; Educació crítica transformadora; Corresponsabilització Nord-Sud</i>
<i>Casos pràctics: moviments juvenils.</i>	<i>Casos pràctics: elaboració i difusió de materials didàctics. Exemples pràctics: Palestina i Sàhara</i>	<i>Casos pràctics: Observatori del Deute extern; Seguretat alimentària</i>

13 El *cercle pròxim* aquí fa referència especialment a la família i als/ a les amics/ amigues, per ser considerats models pel jovent, especialment en el període d'adolescència.

14 Ens referim a l'educació formal on considerem que l'escola és un dels actors normalitzats que fan referència al concepte d'educació i que pot tenir un paper social crític, constructiu i transformador.

15 El cercle social defineix totes les formes d'educació i, especialment aquí, el procés formatiu promogut per les activitats organitzades per la societat civil, via moviments socials, organitzacions nogovernamentals, etc.

2.1 Connecta el procés d'educació en l'entorn pròxim i en l'entorn escolar

Diàriament el món s'afronta a nous canvis, les ciutats són més obertes, les fronteres cada vegada més poroses i els conceptes com globalització, cohesió social, diversitat cultural es tornen comuns i es normalitzen. Una de les propostes de la *globalització* és que els humans ens enfrontem al repte de ser ciutadans del món, per viure en un context democràtic participatiu, de representació genuïna, amb igualtat d'oportunitats en l'accés a la salut, l'habitatge, l'oci i l'educació.

Els reptes i desafiaments en la formació dels joves són encara més grans a l'hora de proposar construir una ciutadania activa socialment, compromesa per una societat més justa i igualitària que previngui en el possible accions que atempten contra la dignitat humana.

En aquest sentit, l'educació està passant del currículum escolar clàssic (matemàtiques, físiques, químiques, socials...) a una educació integral que implica l'ampliació dels objectius per donar cabuda a altres dimensions de la persona que abasten des de l'individual fins al social. Educació per a la pau, drets humans, tolerància, justícia, interculturalitat i inclusió són algunes de les temàtiques que s'inclouen com a eixos comuns i que constitueixen el camí per a una educació més integrada a la realitat social.

L'educació per la pau i la convivència ha tingut un important desenvolupament teòric i pràctic en els últims 20 anys. Va enfocar el seu treball tant per centres d'aprenentatge formals i informals, com per institucions multilaterals, organismes internacionals, ONGs i diferents sectors de la comunitat educativa. Per a tots ells, l'educació segueix formant part d'un desafiament propi que lluita contra l'asimetria i la gran bretxa social existent.

L'augment dels conflictes interètnics i interculturals, el racisme i la xenofòbia, el dany mediambiental, la progressiva violació dels drets humans, l'augment de la bretxa social entre països enriquits i països empobrits plantegen a les noves generacions un desafiament a l'hora d'actuar a favor de la vida i de la dignitat de tots els éssers humans. Per això, és molt important que els alumnes adquireixin eines i procediments i que vagin assumint valors que es tradueixin en actituds i hàbits de convivència.

L'educació per la pau és un procés de participació en el qual es desenvolupa la capacitat crítica, essencial per reaccionar davant situacions d'injustícia. S'ha d'ensenyar a transformar els conflictes, a saber portar situacions de violència, a utilitzar equilibradament els recursos naturals i a oposar-se a tot el que sigui contrari a la vida i a la dignitat humana.

El conflicte com a part del cercle pròxim?

Tots hem viscut algun tipus de conflicte a les nostres vides, en alguns casos de forma violenta, en d'altres, més en el nostre entorn quotidià (en les nostres organitzacions, en la nostra comunitat, a les nostres famílies i dins nosaltres mateixos).

Diferents conflictes ens ocorren constantment i és per això que ens preguntem: *què és un conflicte? Com podem comprendre'l? Com podem transformar-lo?*

Assumir que els conflictes estan *sempre presents* i que poden sorgir en qualsevol moment ens porta a *reflexionar* sobre les nostres formes d'*actuar*, la nostra manera d'*expressar-nos*, els nostres *posicionaments...* amb l'*objectiu* d'abordar els conflictes de la forma més *positiva*.

Com podríem definir el concepte de conflicte?

És important recordar que el conflicte per sí mateix és només energia, que obté les valències positives i/o negatives depenent de les dinàmiques relacionades a ell (persones, contextos, etc.). Si transferim aquesta visió en l'educació, el conflicte és qualsevol tipus de repte per a fomentar el procés d'ensenyament-aprenentatge.

Segons la Real Acadèmia Espanyola, conflicte és "*combat, lluita, baralla, enfrontament armat. Compromís, situació desgraciada i de difícil sortida. Problema, qüestió, matèria de discussió. Coexistència de tendències contradictòries en l'individu.*" I, també: "*moment més violent d'un combat*"¹⁶ o "*disputa o divergència on hi ha contraposició d'interessos tangibles i/o valors en pugna*". Els conflictes, tinguin motivacions econòmiques, socials o polítiques, sempre han estat presents a la societat. De vegades

16 Segons Maria Moliner

expressen enfrontaments d'interessos individuals o de grup i d'altres vegades obeeixen a diferències profundament arrelades (culturals, ètniques, religioses, socioeconòmiques). De qualsevol manera, és important tenir clar que no tots els conflictes són violents i que moltes societats aconsegueixen canalitzar les seves contradiccions de manera pacífica¹⁷

Generalment els conflictes es perceben com a negatius, es relacionen directament amb la violència, el dolor o el combat. Aquesta visió la tenim perquè identifiquem els conflictes amb la forma amb què habitualment els resollem -amb la violència. A més, molts de nosaltres podem tenir resistència al canvi o no tenim eines i recursos per abordar els conflictes quotidians.

Sabem, perquè ho hem viscut personalment o ho hem vist als mitjans de comunicació, que un *conflicte* pot ser destructiu. Coneixem casos en els quals els conflictes impacten negativament a través de la violència. No obstant això, el conflicte pot tenir un costat positiu que construeix relacions, fomenta els canvis, crea noves idees, enforteix la comunicació. El repte que tenim és veure el potencial que tenen els conflictes i aconseguir canvis constructius.

Atès que vivim envoltats de conflictes, hem d'aprendre a saber portar-los de la millor manera possible i canviar la nostra visió negativa per una de positiva, on considerem que un conflicte és una oportunitat de canvi, de transformació i d'aprenentatge. Els conflictes són inevitables i són part de la naturalesa humana, social i individual: de vegades patim conflictes amb nosaltres mateixos, sense cap interferència externa.

Quins dimensions pot implicar el conflicte?

Els conflictes poden sorgir en totes les dimensions: personal, familiar, local, nacional, regional, internacional. Però tots estan relacionats directament amb les persones, que són les que tenen la capacitat tant d'iniciar un conflicte com d'acabar-ho.

La forma de relacionar-nos, de comunicar-nos, les nostres actituds, els nostres interessos estan relacionats amb els conflictes que tenen lloc a diferents nivells de la societat i de l'activitat humana.

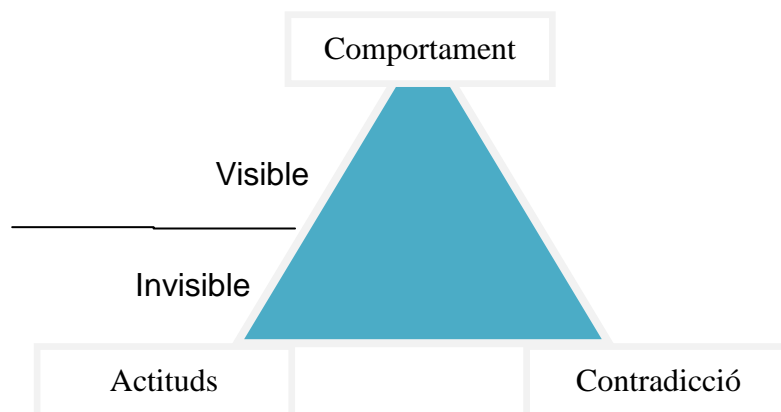
¹⁷ Segons la Fundació Idees per la Pau

Identificar i fer visibles les causes d'un conflicte és una tasca difícil, atès que un conflicte no és estàtic, és un procés sistèmic en el qual es van involucrant diferents actors i les causes no són una sola i poden anar variant. Però hi ha elements que apareixen de forma repetida en conflictes de l'entorn proper com ara: la mala informació, la mala comunicació, els estereotips, els comportaments forts, les diferències de valors/ideologies, les desigualtats socials, la incompatibilitat d'interessos, entre altres.

El conflicte, segons Johan Galtung, pot ser analitzat a través de tres components principals: **Actituds, Comportaments i Contradiccions**.

- El **comportament** és l'element més visible del conflicte, el que les altres persones poden reconèixer a l'instant (un crit, per exemple).
- Les **actituds** no són de fàcil reconeixement, però es poden sentir. Exemples: si una persona està disposada o no a escoltar, a aclarir la situació o si la seva actitud és de negació de la situació.
- La contradicció pot ser causada per objectius incompatibles.

Per a la [transformació d'un conflicte](#) és important treballar en els tres aspectes del triangle. Per no entrar en un cicle de violència, la contradicció ha de ser resolta però també les actituds i comportaments dels actors.

Doncs quina és la diferència entre conflicte i violència?

Com hem vist, no tots els conflictes es resolen de forma violenta però, quan la contradicció no es resol, ens omplim de frustració, de ràbia i el comportament es pot convertir violent.

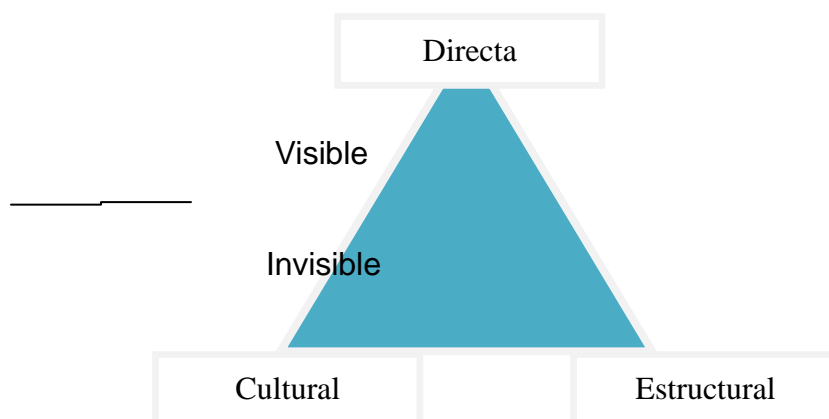
Les nostres actituds es polaritzen amb les actituds de les altres parts del conflicte i els actes de violència empitjoren la situació tornant cap a un cicle de violència.

Però hem de tenir en compte tant com a formadors com a nivell personal que la violència és com una punta de l'iceberg, que moltes vegades ens referim a la violència directa que és fàcil de visibilitzar, sense preguntar-nos pel perquè.

Sabies que hi ha altres tipus de violència que reproduïm en el nostre dia a dia sense saber-ho?

La violència que exercim no sempre és a través de cops o actes agressius cap als altres o cap a nosaltres mateixos. Segons Galtung hi ha tres tipus de violència:

- la **violència directa**, que definim com una acció física, verbal o emocional cap a algú altre, que és la forma de violència més visible.
- la **violència estructural** es refereix a les estructures econòmiques, polítiques i socials construïdes sota relacions desiguals de poder que perjudiquen a la gent. Exemples de violència estructural serien un sistema de salut que no garanteix l'accés de tots i que permet l'agreujament de les malalties dels exclosos, o la manca d'accés a la cistella d'alimentació bàsica, el deute extern, l'esclavisme...
- la **violència cultural** és la que legitima tant la violència directa com l'estructural. Els mitjans de comunicació són un clàssic exemple d'aquesta violència en la mesura que accepten actes violents per a resoldre un conflicte, els videojocs i les ideologies o religions també poden ser un tipus de violència cultural.

Quines actituds podríem tenir davant d'un conflicte?

És important reflexionar sobre la forma com reaccionem davant de situacions conflictives i l'impacte que pot representar la nostra actitud en els conflictes. Podem sorprendre'ns al veure que reaccionem de diferent forma segons el context, la situació en què estiguem, o el grau d'importància que donem al conflicte.

Per això us proposem una combinació de models similar: Thomas i Kilmer, que defineixen **cinc grans tipus d'actituds davant de situacions de conflictes** (que depenen tant de la importància de la relació com de la importància dels objectius a complir) i el model de mediació de la taronja de J. Galtung.

a) Competència: és una actitud orientada al poder, on cadascú fa servir els mitjans necessaris per guanyar la seva posició. Es tracta únicament d'aconseguir el que *jo vull i guanyar els meus objectius sense importar la relació o l'actor que està en contradicció amb mi*. Això implica que *l'altre perdi*, que els seus objectius no es vegin complerts, i condueix a l'exclusió, la discriminació o l'expulsió de l'altra part. Prenent com a exemple el cas en què dues persones volen una taronja, competir vol dir que una part es queda amb tota la taronja i l'altra part es queda sense res.

b) Cooperació: aquesta actitud implica treballar amb l'altra part per trobar una solució creativa que satisfaci les necessitats d'ambdues. Aquí, aconseguir els propis objectius és molt important però la relació també ho és, per tant *les dues parts han de guanyar sense haver de cedir el que ens és fonamental*. Això no significa deixar de cedir en absolut, perquè un procés de cooperació significa cedir en part però, l'essència, el que no és negociable, no cedeix. Aquest és el model que volem implementar en els processos educatius, en el qual volem proposar eines i recursos que permetin aquest tipus de cooperació.

Seguint l'exemple de la taronja, la cooperació implica que les dues parts han tingut *prou comunicació i creativitat* per resoldre el conflicte. En el cas de la taronja, una de les parts volia únicament el suc de la taronja (amb la qual cosa pot cedir-ne la closca) i l'altra part només en volia la closca (amb la qual cosa pot cedir-ne el suc). Després de comunicar-se, resolen el conflicte pelant la taronja i repartint-se-la seguint els seus interessos.

c) **Compromís:** l'objectiu d'aquesta actitud és trobar *solucions conjuntes on es satisfacin els objectius de forma parcial. Ambdues parts han de guanyar en les qüestions fonamentals sense arribar a una cooperació plena.* En el cas de la taronja, la negociació seria partir la taronja per la meitat, d'aquesta manera cadascú rep allò fonamental (el suc i la closca) però no en rep al 100% (cada part només es queda amb la meitat del que és fonamental).

d) L'**acomodació:** és una actitud orientada al "sacrifici" on una de les parts deixa de banda els seus objectius i interessos per satisfer els objectius de l'altra part. En aquest cas *els objectius no són tan importants, però la relació sí que ho és.* En molts casos, per no voler confrontar a l'altra part deixem de fer valdre els nostres drets, la qual cosa pot provocar un futur malestar i tensió. En aquest cas, decidíem donar-li la taronja a l'altre i deixar de complir amb els nostres objectius.

e) **Evasió:** En aquest cas el conflicte no s'afronta, la relació no és massa important i els objectius tampoc. Per diferents raons podem preferir donar la volta, o amagar i deixar que el conflicte es resolgui sol.

És important tenir en compte que cap d'aquests estils és millor o pitjor, sempre dependrà de la situació. No obstant això, depenent de la personalitat de cadascú/una, poden haver-hi tendències cap a un o dos tipus d'actituds davant els conflictes.

Quines formes d'intervenció podríem usar en els conflictes?

Com ja hem vist, hi ha diferents formes d'actuar davant d'un conflicte i, sense haver de catalogar-les com a millors o pitjors que d'altres, sí que podem afirmar que, quan l'objectiu a complir i la relació ens interessin, és important poder cooperar perquè les necessitats quedin totalment satisfetes.

En aquest sentit, és important ressaltar que, tradicionalment, les escoles i els sistemes d'aprenentatge han fet èmfasi en la competència com una habilitat que tots hem d'adquirir, i la cooperació, en certa manera, ha quedat exclosa.

Aprendre a cooperar es converteix en un tema important a treballar, especialment a les escoles, mitjançant alternatives d'aprenentatge com jocs i esports que puguin ressaltar els

beneficis de cooperar. Des d'espais lúdics serà més fàcil que els i les estudiants aprenguin a cooperar i després puguin utilitzar aquesta eina per resoldre conflictes. Per això, s'ha de crear espais on, tant els alumnes com els docents, desenvolupin i treballin amb eines que els permetin abordar els conflictes de forma creativa i no violenta.

1. La negociació és un procés a través del qual es busca *resoldre els conflictes entre les parts mitjançant un acord*. En aquest cas no hi ha intervenció o mediació de terceres parts, per la qual cosa s'ha d'aconseguir una bona comunicació entre les parts per arribar a un acord acceptable per a ambdues.

- es pot utilitzar en àmbits molt formals per prendre decisions de govern però també en àmbits familiar o escolars.

Segons la proposta de l'Escola de Cultura de Pau (ECP, UAB) hi ha tres elements importants a considerar: per aconseguir una negociació efectiva és fonamental separar i tractar de manera diferent els tres aspectes presents en tots els conflictes (persones, procés i problema) per tal de no personalitzar el conflicte i evitar l'escalada d'atacs personals.

a) *Persones*: Les persones s'han de veure i tractar amb la part amb la que tenen el problema però també amb la que poden resoldre'l. Per tenir una bona comunicació entre les parts es poden utilitzar eines d'escolta activa i també d'expressió, per així poder posar sobre la taula les diferents percepcions que cadascú té davant del conflicte. Així mateix, s'han de crear espais en els quals les parts puguin expressar les seves emocions internes -la seva ira, la seva frustració-, sense haver d'atacar l'altra persona de manera destructiva. A l'hora de negociar també és important tenir en compte que la imatge de l'altre no es vegi deteriorada. En tota relació humana hi ha desequilibris de poder amb els quals s'ha de treballar.

b) *Procés*: Aprendre a establir formes d'abordar els conflictes de forma participativa, on les dues parts puguin expressar-se. Per això és important controlar les dinàmiques destructives de la comunicació com les acusacions o insults que porten la negociació a l'àmbit d'atacs personals i impedeixen trobar una proposta viable. Així doncs, cal analitzar el conflicte per saber què el va originar, qui hi ha participat, quins han estat els encerts o desencerts.... Finalment, és important establir processos de consens plantejant normes que ens defineixin com abordar els conflictes.

c) *El problema*: Com que ja hem parlat sobre la nostra postura, les nostres emocions, ara es crearà un espai per a les necessitats o els interessos d'origen que representen l'arrel del conflicte. Passar de les nostres postures a les nostres necessitats és una tasca difícil, però aquest és el punt fonamental per obrir un camp de solucions on les dues parts quedin satisfetes.

2. La **mediació** s'utilitza quan les parts en conflicte no han pogut arribar a un acord per si mateixes, i les possibilitats de resolució s'han esgotat per una situació de violència o incomunicació. En aquest sentit, es refereix al procés a través del qual una tercera part brinda assistència en els procediments per ajudar les parts en conflicte a resoldre les seves diferències.

És important ressaltar que en aquest cas el tercer es preocupa fonamentalment del procés i de la relació. El contingut del conflicte és assumpte de les parts. En aquest sentit no tota intervenció de terceres parts en un conflicte és una mediació.

Treballar el paper de mediadors i mediadores entre els alumnes i el professor resulta interessant ja que els estudiants poden exercir tant un paper de tercer com acudir al professorat en moments conflictius.

Etaques del procés de Mediació:

a) *Contactes inicials entre el mediador i les parts*: primer hi ha d'haver una acceptació de les parts sobre el procés de mediació, i sobre la forma en què s'abordarà el conflicte i les persones que hi intervendran.

b) *Recollida d'informació*: Identificar els punts més importants a resoldre, les persones involucrades i el conflicte.

c) *Establiment de línies generals del procés*: el mediador ha de posar a la taula unes regles de joc clares que siguin acceptades per les parts.

d) *Redefinició de les incompatibilitats*: Reformular les nostres contradiccions, les nostres necessitats i elaborar un primer bloc de propostes i acords com opcions.

3. La **Provenció**: l'ECP parla de "Provenció de conflictes" (terme usat per J. Burton), la qual cosa consisteix a arribar a descobrir una sèrie d'estratègies i habilitats per afrontar

conflictes, quan aquests es troben en un primer estadi, és a dir abans que esclati la crisi, i amb ella la violència.

Tradicionalment es parla de "prevenir els conflictes" però, quan acceptem que els conflictes són oportunitats de creixement personal i progrés social, llavors seria una contradicció intentar prevenir-los i, els conflictes quedarien tancats en una visió negativa.

El terme "prevenció" té més cabuda quan es fa referència a una guerra, als conflictes bèl·lics o a qualsevol altre tipus de conseqüències destructives.

Segons l'ECP, la Provenció afavoreix:

- a) Una explicació adequada del conflicte, incloent la seva dimensió humana.
- b) Un coneixement dels canvis estructurals necessaris per a eliminar les seves causes.
- c) Una promoció de condicions que creïn un clima adequat i fomentin unes relacions cooperatives.

D'aquesta manera, el risc de nous esclats disminuirà i les parts aprendran a solucionar les seves contradiccions abans que es tradueixin en situacions de violència.

Per tant, la provenció és una actuació immediata sobre les arrels del conflicte per analitzar l'entorn i identificar elements que generin frustració, desarrelament, insatisfacció en un grup social i així fomentar la creació d'un entorn més just, utilitzant el conflicte com a motor de canvi social.

Segons M. Carmé Boqué de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, els centres educatius actuen per la prevenció de la violència sempre que compleixen les quatre condicions següents:

- a) Promoure un bon clima de convivència
- b) Oferir oportunitats per al desenvolupament de competències socials
- c) Disposar de mecanismes de gestió positiva de conflictes
- d) Rebutjar qualsevol manifestació violenta

Per l'ECP, la provenció a les escoles significa intervenir en el conflicte quan està en els seus primers estadis a través d'estratègies i habilitats que ens permetin enfrontar millor el conflicte. Per això, el sistema educatiu ha de treballar les següents habilitats: a) crear un grup en un ambient d'estima i confiança; b) afavorir la comunicació; c) afavorir la presa de decisions per consens i d) treballar la cooperació.

Conflicte i cultura de pau. Educació per la pau

El taller va ser presentat per Elisenda González del Grup d'Educació per la Pau (Escola de Cultura de Pau. Universitat Autònoma de Barcelona) <http://escolapau.uab.cat>

Conceptes clau

Conflicte, pseudoconflicte, crisi, escalada, pau positiva vs pau negativa, violència, agressivitat

Per començar a parlar d'actituds, et proposem que pensis en un conflicte que t'hagi ocorregut recentment i com es va transformar la situació conflictiva. A més a més et proposem dos models d'anàlisi relacionats amb les actituds i comportaments que adoptem davant del conflicte.

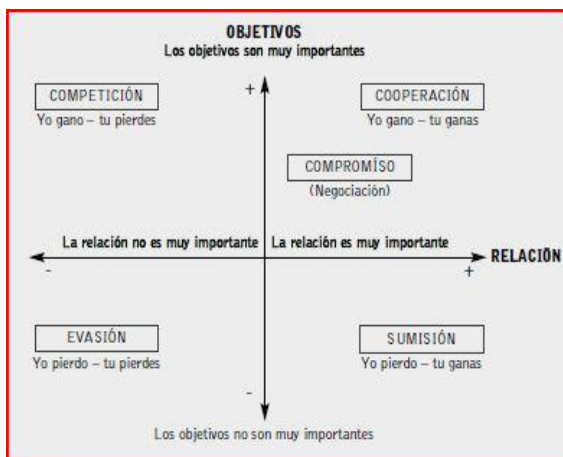

Tabla 1

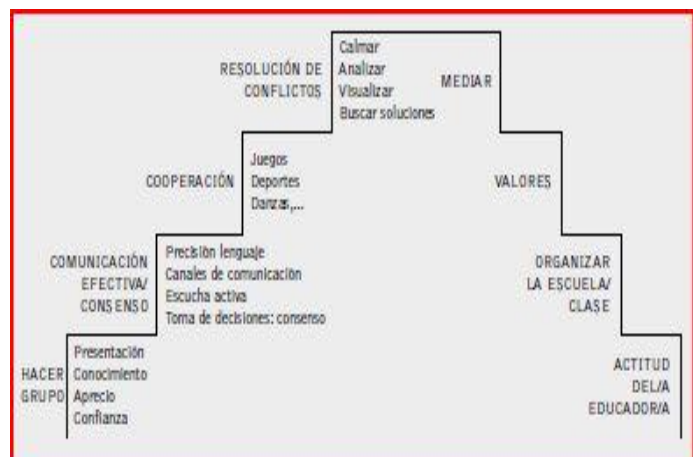

Tabla 2:

Per més detalls et recomanem de consultar:

- Caireta Sampere, Marina; Barbeiti Thonon, Cécile *Introducció de conceptes: pau, violència, conflicte* Quaderns d'educació per la pau: Escola de Cultura de pau. Universitat Autònoma de Barcelona
- Cascon Soriano, Paco: *Educación en y para el conflicto*; Cátedra UNESCO sobre Paz y Derechos humanos

FITXA DEL TALLER

El taller va començar amb una dinàmica de presentació dels participants en base a similituds entre els participants. Després es va proposar trobar set conceptes relacionats con **pau, violència i conflicte**. Van sorgir correlacions amb conceptes com: *pau* (calma, amistat, alegria, difícil, comunicació, seguretat, justícia, igualtat, alimentació); *violència* (irracional, misèria, nerviositat, atur, territori) i *conflicte* (oportunitat, necessitats diferents, creixement, connatural, diàleg, egoisme).

Som naturalment violents? No. Som naturalment agressius. Depèn de com eduquis l'agressivitat! Ben reconduïda és constructiva (noviolència com a canvi social).

Pau: Diferència entre pau negativa i pau positiva; diferència entre pau horitzontal material i pau vertical psíquica.

Per què percebem el conflicte de forma negativa? Pot ser per les limitacions (com el temps), les causes del conflicte, o la subjectivitat.

El **conflicte** sorgeix d'una situació de crisi, però només es converteix en un conflicte amb valències quan les **necessitats antagòniques** arriben al punt culminant on l'identifiquem a nivell visible.

- **Pseudo-conflicte:** no són necessitats diferents, sinó un malentès.
- **Conflicte latent:** hi ha necessitats diferents, però que no s'adrecen (es important adreçar-les, segons l'educació per la pau).

Joc de rol per veure les diferents actituds que tenim abans del conflicte: “Una família va en cotxe de vacances. Pugen i descobreixen que cadascú s'havia preparat per anar a una altra part.”

* **diferents actituds que tenim abans del conflicte (veure taula 1, pàgina 30):** competició (jo guanyo, tu perds); evasió “m'és igual” (evasió de la relació amb les persones i del conflicte); submissió “el que vulgueu” (tu guanyes, jo perdo)... m'importa molt la relació, per això renuncio als objectius; negociació: existeix un nivell de cessió per ambdues parts; i cooperació: acord totalment satisfactori per ambdues parts.

* **Piràmide de com abordar el conflicte (J. Galtung)**

Parlant s'entén la gent? És important saber que hi ha diferents canals de comunicació i quins codis utilitzem. Perquè podem pensar que tenim un conflicte però només és un malentens.

L'escolta activa és important per tenir una bona comunicació.

Prendre les decisions per **consens**.

Una actitud cooperativa permet incloure totes les opinions, per això cal un treball conjunt amb els i les alumnes/aprenents on és important donar-los responsabilitat en els seus espais i fer-los veure que la importància d'aquesta responsabilització. Les votacions són un bon mètode per treballar-ho.

Educació per la ciutadania: La mediació entre iguals als centres

El taller va ser presentat per Mireia Riera del grup d'educació per la pau (Escola de Cultura de pau. Universitat Autònoma de Barcelona)

FITXA DEL TALLER

En parlar de la mediació es planteja un model de benvinguda a l'hora de treballar amb un grup -tant per professors/es com per formadors/es- per tal que normes i espais siguin consensuats des del principi: les úniques normes que s'aniran adaptant són les de comunicació interpersonal, per garantir la comunicació i el respecte, per assegurar la gestió adequada des les dinàmiques. Una norma podria ser no insultar. És més efectiu consensuar per tal que les normes siguin respectades per tothom.

ESCOLTA ACTIVA

Espai EXPLICA'M: és fonamental que les dues parts es puguin expressar i buidar les seves experiències (retroalimentació a nivell emocional: "*entenc que a tu t'entristeix*"; "*entenc bé el que em dius*").

Projecte "currículum obert": contracte educatiu entre alumnat, professorat i mares i pares, dirigit a alumnes d'ESO -de 12 a 16 anys- amb problemes especials que no entren en les normes del currículum normalitzat. L'objectiu és motivar-los a acabar l'ESO o obtenir algun títol professional. Per més detalls, veure ARTIJOC.

* NOTA Les **etiquetes** són perilloses per els nens i nenes. És bàsic fer un exercici de consciència per veure con podríem eliminar aquestes etiquetes. Cal valorar les accions dels nens i no les persones. Com a formadors i/o professors és bàsic treballar personalment els motius de les etiquetes per veure'n els motius.

Es faran tres dinàmiques: escolta activa, postures de poder en el conflicte i una altra enfocada en trencar la lògica diària; i es faran reflexions en base a l'experiència socioafectiva que ha tingut lloc durant les dinàmiques:

- és important escoltar, per fer de suport per a que resolguin sols/es el conflicte;
- es proposa intentar transferir la part teòrica de forma creativa;
- *com a mediadors donem eines, no solucions*;
- quan hi ha un conflicte cadascú/una ha d'explicar el conflicte en les seves paraules, i que les coses siguin definides de manera molt concreta.

EL PROCÉS DE MEDIAR EN EL CONFLICTE

FASE	OBJETIU	FORMA	FÒRMULA
1. <u>ENTRADA</u>	<i>Qui i com</i>		
	<ul style="list-style-type: none"> • Escollir el mediador/a • Definir el procés • Donar expectatives • Crear clima de seguretat: físic (espai) i emocional. 	<ul style="list-style-type: none"> • Individu / equip • Mediar – arbitrar • Per separat – cara a cara • Formal - informal 	<ul style="list-style-type: none"> • Crear confiança • Dissenyar processos i fòrum Problema • Crear ambient • Crear paper del mediador • Definir i verificar acceptació de regles, de la mediació i de la persona mediadora
2. <u>EXPLICA'M</u>	<i>Què ha passat</i>		
	<ul style="list-style-type: none"> • Expressar i desfogar-se • Ser escoltat • Reconèixer: Veritats, sentiments, responsabilitats, preocupacions 	<ul style="list-style-type: none"> • Crear fòrum • Conversar: en privat, en grup • Escoltar • Sondejar • Excavar 	<ul style="list-style-type: none"> • Parafrasejar • Resumir • Preguntes obertes • Anivellar-se a l'altre • Emfatitzar • No jutjar, ni solucionar • Reformular • Jo missatge
3. <u>SITUAR-NOS</u>	<i>On estem</i>		
	<ul style="list-style-type: none"> • Identificar la base: Persona Procés Problema • Crear marc per avançar 	<ul style="list-style-type: none"> • Crear marc en comú • Compaginar las preocupacions • Crear definició comuna del conflicte 	<ul style="list-style-type: none"> • Presentar agenda • Passar de "jo/tu" a "nosaltres" • Llenguatge conciliador • Posar-se en el lloc de l'altre/a • Posar en una llista i prioritzar necessitats
4. <u>ARREGLAR</u>	<i>Com sortim</i>		
	<ul style="list-style-type: none"> • Vies per avançar • Encarar relació • Solucionar assumptes 	<ul style="list-style-type: none"> • Nivell relació: explorar el passat, ferides, emocions, malentesos. Explorar el futur • Nivell contingut: interès/posició Fraccionar Paquet global 	<ul style="list-style-type: none"> • Ells es parafrasegen • Parlar en primera persona • I.D. sentiments claus • Replantejar assumptes • Pluja d'idees • Intercanviar/valorar solucions • Què ofereixen per resoldre-ho
5. <u>ACORD</u>	<i>Qui fa què, quan</i>		
		<ul style="list-style-type: none"> • Per escrit • Informal 	<ul style="list-style-type: none"> • Preguntes realistes • Compromís futur
6. <u>VERIFICACIÓ</u>	<i>Verificar si l'acord s'acompleix</i>		
			<ul style="list-style-type: none"> • Verificar • Revisar • Prendre altres mesures

J. Paul Lederach / Paco Cascón

EINES D'ESCOLTA ACTIVA

SITUACIÓ	<<El que busca troba>> DANI I RAFA	<<A callar!>> PROFESSOR I LAURA
MISSATGE	El Dani és un imbècil i penso fer-li una cara nova si s'acosta al meu germà petit i li toca un sol pèl	Vull que la Laura em demani disculpes i que estigui callada a classe. Estic fart que aquesta nena no aprengui ni deixi que els altres aprenguin!
	Jo ja no puc més, el que passa és que el Rafa es fica amb mi a classe. Quan el professor no el veu, es burla de mi tota l'estona	M'he passat quan he insultat al professor, però és que no suportó que em clavin el rotllo quan no entenc res de res.
REFLECTIR Feedback emocional	Sembla que estàs bastant enfadat amb el Dani, m'equivoco?	Veig que estàs dolgut amb la Laura, veritat?
	O sigui que et molesta com et tracta el Rafa, és això?	Així doncs, lamentes allò succeït i no et sents a gust a classe, no?
PARAFRASEJAR Verificar	M'estàs dient que no penses permetre que el Dani s'acosti al teu germà petit, oi?	Vols que la Laura es disculpi i estigui en silenci a classe, és així?
	Dius que el Rafa es burla i es riu de tu quan el professor no se n'adona, correcte?	Penses que no hauries d'haver insultat al professor i dius que no estàs bé a classe perquè no entens les explicacions, correcte?
ACLARIR Preguntes obertes	Quan dius que no vols que el Dani s'acosti al teu germà petit, què et preocupa exactament?	Em podries explicar amb qui parla la Laura a classe?
	Com es burla el Rafa de tu?	Em podries descriure què va passar just abans d'insultar al professor?
SINTETITZAR Resumir	Des del meu punt de vista, tenim dos temes sobre els que us interessaria parlar: les burles a classe i la seguretat del germà de'n Rafa. Hi esteu d'acord?	Bé, crec que ara tenim una idea més clara de la situació. Sembla que cap dels dos esteu massa contents de com són les coses i us interessaria veure com treure el màxim de profit de les classes. Hi esteu d'acord?
PREGUNTES CIRCULARS Imaginació	Què creus que hauria de succeir per a que el Dani no s'acostés al teu germà?	Si fossis la Laura, com creus que trobaries les classes més interessants?
	Què faries si el Rafa deixés d'insultar-te avui mateix?	Què podria passar si segueixen els insults o si continues parlant a classe?
REFORMULAR Re-emmarcar Connotar positivament	Veig que als dos us disgusta que algú molesti a una altra persona, especialment quan aquesta persona no té masses oportunitats de defensar-se, no és cert?	El cert és que quan escoltem a classe és més fàcil que compreguem les explicacions, oi? I també quan les explicacions són clares i amenes l'atenció millora, què en penseu?

PAUTES D'OBSERVACIÓ¹⁸

1) L'entrada

- Va presentar a les parts i a sí mateix/a
- Va explicar què és la mediació
- Va explicar el rol del mediador/a i les seves funcions
- Va explicar els rols de les parts i les regles del joc (torns de paraula...)
- Va explicar la confidencialitat
- Va explicar la possibilitat de sessions per separat
- Va propiciar un clima de confiança i seguretat
- Va establir el seu paper de NO neutralitat i de NO prendre part per les parts però SÍ pel procés

2) Explica'm

- Va deixar parlar a totes les parts
- Va demostrar igual interès cap a les parts
- Va fer resums satisfactoris
- Va clarificar quan va ser necessari
- Va utilitzar eines d'escolta activa, quines?

3) Aclarim

- Va prendre notes de manera efectiva
- Va fer preguntes obertes
- Va buscar informació addicional
- Va ajudar a centrar-se en les necessitats i a sortir de les postures
- Va atendre prioritats
- Va elaborar l'agenda de temes a tractar

4) Arreglar

- Va encoratjar la negociació entre les parts
- Va deixar que les parts generessin idees
- Va facilitar que les parts veiessin els seus problemes
- Va facilitar a les parts veure els seus problemes des de la perspectiva de l'altra part
- Va convidar a la recerca de solucions mútuament satisfactòries

Si hi ha reunió per separat

- Va anotar el temps dedicat a cada part
- Recorda la confidencialitat del que es digui
- Anima a la generació d'idees
- Afronta les idees tancades
- S'absté de donar consells o opinions

5) L'acord

- Va descriure apropiadament l'acord
- Va revisar que estiguessin inclosos tots els temes
- Va respectar els termes acordats
- Va dissenyar acords clars i realitzables amb l'ajut de les parts
- Va verificar que ambdues parts ho entenguessin per igual
- Va explorar l'opció d'una nova reunió de verificació d'acords
- Va reafirmar la confidencialitat de les sessions
- No va coaccionar les parts

Resolució de conflictes a l'entorn escolar

El taller va ser presentat per Pere Rosell (Educació per a l'Acció Crítica)

FITXA DEL TALLER

Comença la definició per la deconstrucció del concepte de "conflicte": el conflicte és normal en la vida diària; és important fomentar el desenvolupament de la intel·ligència emocional. Com a exercici de reflexió es proposa comparar les següents definicions dels conceptes "humor" i "conflicte":

HUMOR: 1. Estat psicossomàtic que fa referència a una disposició afectiva de l'esperit o del temperament, amb inclinació a l'alegria o la tristesa; 2. Temperament, caràcter, disposició de l'ànim, habitual o passatgera, que es manifesta més o menys exteriorment; 3. Facultat de descobrir i expressar elements còmics o absurdament incongruents en idees, situacions, esdeveniments, actes, etc.

CONFLICTE: 1. Xoc, contesa, lluita; 2. Situació donada per una discordança entre les tendències o els interessos d'algú i les imposicions externes; 3. Problema, cuita, compromís.

Per què l'educació a la societat occidental prioritza desenvolupar la part cognitiva més que l'emocional? En la formació com a persona és important desenvolupar la intel·ligència emocional.

* Es proposa veure el **conflicte com a espai de canvi**, de la mà de l'educació per la ciutadania: la proposta és fer un maxiposi (donar la màxima utilitat possible a un objecte). Per la deconstrucció de les situacions és important reposicionar-nos i relacionar-nos amb les emocions.

Models d'intervenció en funció de la presa de decisions i resultats

Deixar-fer (*laissez faire*): ha de ser una decisió conscient; **Directiu o autoritari**: una persona o un grup pren les decisions; **Democràtic**: funciona per votació, però la minoria és exclouent; resultats: conformitat i frustració per els que no estan d'acord; poc participatiu (però decidim a nivell de vida diària? Puc decidir quin currículum m'agrada per al meu fill? Es vota a casa on anem de vacances? etc.); **Participatiu**: el mecanisme és el consens, on tots i totes aporten; la decisió final representa a tothom; **Empàtic**: posar-se al lloc de l'altre (però, ull! en base al nostre *background* personal vivim les experiències d'una manera o altra); **què significa per l'altre el que li està passant.**

NOTES:

- Cal diferenciar els models: autoritari per menjar verdures i democràtic per a les decisions sobre el temps de lleure.
- Les eines que tenim més desenvolupades són les primeres tres, per això si, per exemple, proposes el model participatiu amb el mecanisme directiu, el resultat serà exclouent.
- És important fomentar que la comunicació sigui activa si volem incentivar la participació (escolta activa, "no identificar-se en l'altre")
- Treballar sobre la inseguretat. La majoria pensem que la inestabilitat i inseguretat és un enemic; però sempre estem canviant i hi ha sempre variables en constant mutació.

FRASES SOBRE VISIONS SOBRE ELS CONFLICTES EN LA VIDA DIÀRIA

- *La qüestió està en com transformar les dificultats en possibilitats.*
- *La paciència limitada acaba per immobilitzar la transformació d'allò injust.*
- *La impaciència voluntarista demana acció sense saber cap a on.*
- *Siguem pacientment impacients.*
- *No puc ser si els altres no són; sobretot no puc ser si prohibeixo que els altres siguin.*
- *Rebutjo l'afirmació que no es pot fer res a causa de les conseqüències de la globalització de l'economia i que és necessari doblegar el cap dòcilment davant d'allò inevitable.*
- *Hi ha un perill en sobreestimar la vida equilibrada. Algunes coses del nostre món (vida) estan desequilibrades i hem de poder dir que no encaixem en elles. **No em vull** adaptar a... **em vull** adaptar a....*
- *Forts d'esperit però tendres de cor.*
- *No podem guanyar-nos el respecte dels altres ni el propi si empetim el futur dels nostres fills per la nostra seguretat i el nostre confort personal.*
- *Hem de comprendre que acceptar passivament un sistema injust és cooperar amb aquest sistema i per tant participar de la seva maldat.*
- *Els que van per davant en les llibertats humanes, científiques, religioses... sempre han estat inconformistes. En qualsevol causa que impliqui el progrés de la humanitat dipositeu la vostra fe en l'inconformista. L'esperança d'un món segur i apte per viure-hi recau a les mans dels inconformistes disciplinats.*
- *La salvació del nostre món no arribarà a través d'una majoria conformista que accepta la situació que viu, sinó a través d'una minoria inconformista que es nega a acceptar la situació injusta i fa propostes creadores.*
- *L'educació de la societat, en veritat, necessita tanta formació tècnica, científica i professional com somnis i utopia.*
- *La superació dels horrors socials implica decisió política, mobilització popular, organització, esperança i coherència.*

UNES IDEES SOBRE ELS CONFLICTES

- *El millor plantejament per resoldre conflictes no és generar-los.*
- *Si s'està donant una situació conflictiva el millor és no alimentar-la.*
- *Quin paper jugo jo en aquesta situació? Com m'he de posicionar?*
- *Sóc part directa del conflicte o en sóc part subsidiària.*
- *Cal buscar les possibles hipòtesis que emmarquin/ il·luminin el conflicte que s'està desenvolupant.*
- *Fer conscient el que està passant en aquest moment.*
- *Ressituar les posicions que tenim les persones implicades en el conflicte.*
- *Ressituar l'espai en el que es dona el conflicte.*
- *Imposar una postura (per autoritat, per desgast, per força, etc) no resol el conflicte, l'ajorna.*
- *Val més apel·lar a l'autocontrol que exercir directament el control extern.*
- *En un entorn educatiu, el conflicte és natural, és sintonia de procés i és saludable. Que vagi tot 'sempre bé' és preocupant.*
- *És important oferir eines i espais per abordar els conflictes abans que aquests es produeixin.*
- *Introduir elements externs pot ajudar a desbloquejar posicions en conflicte.*
- *En un conflicte, a més de continguts verbals, hi ha emocions i sentiments que també cal contemplar i tractar.*
- *Sempre que sigui possible la formula "jo guanyo - tu guanyes" resol més conflictes i dona més autoritat que la de "jo guanyo - tu perds".*

ESTIL DE DIRECCIÓ AUTORITÀRIA

Conducta	Reaccions
Inaccessible – fred – reservat – distanciat – tutelar – organitzador – imperatiu – determinant – exigent – dictatorial – directiu – estricte – minuciós – superactiu que es manifesta en primer pla	Deponent – dòcil – subordinat – opositor – obstinat – rebel – tutelat – agressiu – ostentós – presumptuós - intolerant

Estil de direcció democràtica

Conducta	Reaccions
Aprovatori, afirmatiu - complaent, flexible - amistós - cortès - profund objectiu i interessat per la persona - obert als suggeriments - disposat a l'ajuda - aconsellador - generós - retirat, en un segon pla - que busca el contacte - col·legial - animós	Satisfet - pacífic - feliç - aprovatori - equilibrat - complaent, flexible - capaç d'adaptar-se, sense pressions - jovial - el grup resulta accentuat - col·legial - treballador

Estil de direcció <<laissez faire>>

Conducta	Reaccions
Massa flexible i complaent - insegur - imponent - passiu - sense idees - vacil·lant - sense objectius - tou - indiferent	De desunió - impacient - desinteressat posteriorment distret - pobre en relacions i contactes amb l'ambient - aïllat - excitat, alterat

Per més detalls et recomanem que vegis:

- Carbo, Josep M. *Dieciséis tesis sobre la disciplina* Tribuna: Cuadernos de pedagogia octubre nº 284 pàgines 82-85

- Kisnerman, N. *Pensar el trabajo social: una introducción desde el construccionismo*. Lumen: Argentina

Moviments juvenils

El taller va ser presentat per Jaume Funes.

FITXA DEL TALLER

El taller va abordar les següents àrees temàtiques:

Comprendre la inadaptació social com un fenomen complex, ampli, divers, dinàmic i subjectiu. Tenir en compte que "no tot el món pot ser igual" i, en l'àmbit escolar, els nois i noies provenen d'entorns familiars diferents i de realitats socials diverses. A més, cada escola és un univers social diferent.

Explicar la diversitat de conductes que es produeixen entre diferents adolescents no és tan senzill com atribuir la diferent condició social de la qual provenen, o en què viuen. Hi ha multiplicitat de variables que influeixen com ara els mitjans de comunicació, la conducta dels adults, entre d'altres.

Sensibilitzar respecte a la importància de les accions educatives com a possible filosofia de resposta social de caràcter constructiu. Accions que es duen a terme per exemple a cases infantils i juvenils, centres oberts, institucions, etc.

Comprendre la importància d'identificar els principals factors que situen una persona en una posició de desavantatge social i els seus possibles efectes. Conèixer el seu context, les seves necessitats.

Educar és crear entorns de seguretat, estimular el desenvolupament, possibilitar l'adquisició de capacitats per poder saber, fer descobrir a l'altre, ajudar a comprovar els límits, aprendre a viure en comunitat, fer possible la llibertat i la felicitat.

Deu propostes de Jaume Funes per treballar amb joves:

1. Organitzar i mantenir els sistemes d'observació de les seves realitats en els seus contextos.
2. Preguntar sempre. Saber abans d'actuar.
3. Donar resposta a les seves preguntes. No donar solucions a problemes que no tenen.
4. No reduir les seves pràctiques a les nostres categories. No reduir els seus arguments a les nostres explicacions.
5. Explicar el perquè de les nostres angoixes.
6. Deixar clares les nostres pretensions socialitzadores.
7. Debatre, argumentar les nostres propostes.
8. Ubicar adequadament el plaer i la felicitat.
9. Predicar amb l'exemple i assumir les incoherències.
10. Facilitar la construcció d'alternatives vitals realistes.

Per més detalls et recomanem que consultis:

- Funes, Jaume, Drogas: "No se puede sustituir un buen éxtasis con unas horas de macramé"

<http://inid.umh.es/imprimir.asp?mod=noticias&ct=noticia.asp&id=1499>

- Funes, Jaume, *¿Qué hacer con los jóvenes que van de "duros"?*

www.lengua.profes.net/apieaula2.asp?id_contenido=38255

- Funes, Jaume. [El mundo de los adolescentes: propuestas para observar y comprender](http://www.peretarres.org/revistaeducacionsocial/articulos/articulo29.pdf)

www.peretarres.org/revistaeducacionsocial/articulos/articulo29.pdf

-Funes, Jaume. *Intervenció psicopedagògica sobre problemes de desadaptació social. Universitat Oberta de Catalunya. Barcelona 1997*

Convivència o conflicte intercultural

El taller va ser presentat per Manuel Delgado.

Una societat complexa és una realitat composta.

Rescatem algunes de les reflexions:

- * És interessant observar la “conflictofobia” que existeix actualment, perquè qualsevol teoria sociològica o antropològica valora l'existència del conflicte.
- * Les relacions dins del conflicte creen cohesió del grup perquè la situació es de-construeix i es replanteja.
- * El termini de “pacificació” es el més violent que hi ha per tenir lloc a través de la imposicions.
- * L'estat no fa violència, fa força: l'estat modern fa creure que la seva administració és neutral, perquè usa la “mediació” (mediació dins de nostra mateixa cultura? La mediació és neutral?).
- * La mediació cultural moltes vegades no té lloc entre els individus, sinó entre les administracions que confronten dades culturals.
- * Atenció: “estic contra la guerra” no és el mateix que “estic a favor de la pau” (Quina guerra? Com estàs en contra de la pau? Com estàs en contra de la cultura?).
- * Veure l'espai públic com un espai de treva, que intentem desconflictualitzar; és a dir, no seguir el discurs de que qualsevol que contrasta ha de ser perseguit per la cultura del civisme.
- * “Oblidem les nostres diferències?” Però si tot que ens uneix ens separa i viceversa. Què passa si hi ha diferències? Perquè he d'entendre a un altre? Per fer què? El més important és permetre humanitzar i donar veu a les emocions.
- * Com coneixeràs els altres si no et coneixes a tu mateix? “L'altre” existeix també en tu mateix perquè ets un fons d'experiències.
- * En altres cultures, l'altre com a diferent no és important, perquè es part del tot.
- * Pretendre que entenem l'altre és absurd. Qui entén a qui? Com?
- * Les condicions bàsiques son importants. Per exemple, *conviure* no és el mateix que *no entendre's amb algú*, sinó que fa referència a entendre't amb els altres.
- * Un món que dóna la impressió de virtuos frustra perquè no és de veritat i produeix relacions estranyes.
- * No pot ser que l'escola sigui un espai que no tingui relació amb la realitat que existeix fora d'aquesta.

Recomanació:

- pel·lícula *La haine* (El odi), dir. Mathieu Kassovitz, 1995.

Justícia i Drets Humans

El taller va ser presentat per Iñaki Garcia.

Es proposa una reflexió sobre els drets humans i una deconstrucció de l'aplicabilitat i aplicació d'aquests en correlació amb les lleis internacionals.

- * violació dels Drets Humans: existeixen moltes situacions d'impunitat on no es poden aplicar.
- * els drets individuals xoquen amb els drets col·lectius.
- * és important veure de forma crítica els drets comuns, on s'han de considerar els drets de les minories i les visions sobre les posicions (per exemple segons els drets socials indígenes, Drets Humans).

Creus que la Unió Europea té una clàusula de compliment de Drets Humans amb els països que signa acords preferencials? Doncs sí i, no obstant això, un acord mai s'ha acabat per aquesta clàusula atès que l'interès comercial és major. A més, no hi ha mecanismes per accedir a la clàusula.

Per exemple, el cas de Mèxic. Aquest país té una alta taxa de població indígena i són ells els que més han patit la violació dels Drets Humans. La Comissió del Parlament Europeu va fer el seu informe sobre els drets humans a Mèxic i els resultats van informar d'un bon compliment d'aquests. No obstant això, dies després de la realització de l'informe, es fa evident l'assassinat de diversos membres de la Societat Civil Les Abelles d'Acteal. Aquesta situació porta a *reflexionar sobre la importància que se li dona a nivell polític l'acompliment dels Drets Humans.*

- * *reflexiona sobre els models de consum, i els problemes ambientals que això comporta.*
- * models de justícia alternatius: policia comunitària.

Recomanació:

- documentals "Tres històries, un got de llet" i "Obesos i jamelicos"
- llibre "Los hombres verdaderos"

Organitzacions i moviments socials que intervenen aquí per al Sud

El taller va ser presentat per Jesús Carrion, de l'Observatori del Deute en la Globalització

Es van presentar, de manera general, alguns instruments que, directa o indirectament, 'anti-cooperen' amb els pobles de la perifèria. Quan és 'anti-cooperació', es violen d'una manera o altra els drets econòmics, socials i culturals de les seves poblacions.

Deutes externs il·legítims: Molts deutes dels països del sud neixen als anys 70 durant la crisi de sobreproducció europea. L'ODG explica detalladament per què aquests deutes són il·legítims. Per saber si són o no il·legítims l'ODG té quatre vies d'anàlisi: a. La conducta dels creditors; b. Les circumstàncies de contractació; c. Els termes del contracte; d. El destí dels fons, les seves conseqüències i impactes

Cooperació Internacional i AOD: Segons el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (PIDESC), els Estats estan obligats a oferir assistència internacional, ja sigui tècnica o econòmica, per assegurar el compliment dels drets socials a països sense recursos suficients. La cooperació s'ha d'entendre com un procés encaminat a la promoció de tots els Drets Humans.

Per contra, s'han evidenciat casos on la cooperació al desenvolupament, de forma directa o indirecta, ha tingut connexions amb pràctiques que violen l'essència dels drets fonamentals. Part de l'Ajuda Oficial al Desenvolupament (AOD) segueix vinculada a la compra de productes al país d'origen, s'incompleix el compromís de la cimera de desenvolupament social de Copenhaguen pel qual ha de destinar el 20% de la seva ajuda als serveis socials bàsics, l'ajuda no es dirigeix cap als països més pobres, sinó a aquells amb els quals es manté una forta influència econòmica, el "perdó" de deutes il·legítims es comptabilitza com a AOD.

Aquesta situació es presenta, en alguns casos, perquè la política de cooperació dels Estats s'emmarca en la política d'acció exterior supeditada als interessos comercials, geoestratègics, econòmics, polítics.

Exportació d'armament: Espanya és un dels països amb producció i exportació d'armes al món. Colòmbia, Egipte, Israel, Indonèsia, Veneçuela, Pakistan o l'Índia són alguns dels països als quals Espanya ven armes i on no es donen les garanties per assegurar que no s'empren en la violació de drets humans i en la violació del dret internacional. Dins de l'armament que es ven es troben productes emmarcats en les categories d'"armes de foc" i "bombes, torpedes, coets, míssils, avions, municions". Segons l'ODG El valor de les exportacions espanyoles de material de defensa l'any 2002, segons dades oficials, era de 274.700.000 d'euros.

Responsabilitat d'empreses transnacionals: Tot i que els Estats són els principals responsables de la promoció i l'acompliment dels Drets Humans, no està plenament aclarit quines són les obligacions de les empreses transnacionals. Aquesta situació ha portat a que les empreses estiguin directament i indirectament vinculades a greus violacions de drets en els països del sud.

Durant els últims anys, gran part de els serveis públics d'Amèrica Llatina han estat privatitzats i adquirits per empreses espanyoles. Segons l'ODG, la violació als drets es registra en els següents esdeveniments. En primer lloc, molts dels processos de privatització d'empreses estatals s'han vist infiltrats per la corrupció i les irregularitats, portat a vendre les empreses per quantitats de diners irrealment baixes. En segon lloc, aquestes privatitzacions han impactat de manera negativa en la població més vulnerable, incidint sobre els drets bàsics dels ciutadans. Això es veu reflectit en un augment del preu dels serveis, en el dany mediambiental, en el desplaçament de població rural, entre d'altres. Per últim, els processos de privatització van de la mà dels plans d'ajust estructural dels bancs multilaterals (FMI, BM, OMC).

Per a més informació es recomana:

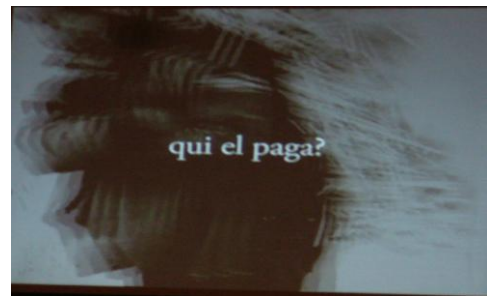
www.odg.cat

www.rets.cat

www.finanzaseticas.org

www.enlazandoalternativas.org

www.ace-bank.eu/home_en.php

Llibres: "Las venas abiertas de América Latina" i "Patatas arriba. La escuela del mundo al revés",
d'Eduardo Galeano

Iniciatives a Catalunya

El taller va ser presentat per Marina Reig (SETEM)

Propostes d'activitats de sensibilització

Proposta de sensibilització lúdico- educativa	Proposta educativa	Proposta formativa-vivencial	Proposta educativa
Espectacles Públic: familiar o infantil (escoles); poblacions d'arreu de Catalunya Continguts: Comerç Just; Turisme Responsable; Explotació laboral; Immigració	Tallers Públic: per a alumnes d'institut; poblacions d'arreu Catalunya Continguts: consum de roba i implicacions al Sud; consum responsable	Camps de Solidaritat Públic: per a joves, estades al Sud Continguts: Comerç Just, Immigració, Educació, Gènere...	Vídeo i exposicions Públic: per a alumnes d'institut, poblacions d'arreu de Catalunya Continguts: Consum Responsable; relacions Nord-Sud

Campanyes

Finances Ètiques www.Jossecretosdelosbancos.org
BBVA Sense Armes

2011 20 anys

• DemanaCafeJust.org

tu consumo diario:

0.80 €

25% café
65% grano de café
10% leche
2% azúcar

• Contra els acords comercials de la UE:
www.noalistic.org

actúa por un comercio justo

Un acuerdo entre desiguales

• Campaña Roba Neta:

www.robaneta.org

Roba Neta

SÓC UNA COMPRADORA COMPULSIVA

SÓC UN COMPRADOR COMPULSIU

• Supermercats, No gràcies!

www.supermercatsnogracies.wordpress.com

Ingredients	Preu que el super paga al agricultor	Preu que atreu a pagar el consumidor	%
Cebes	1/3 kg 0.03	0.37	1133%
Potata	10 kg 0.11	0.41	272%
Panotxa	15 kg 0.09	0.5	456%
Carabass	10 kg 0.15	0.91	459%
Oil d'oliva	3 cul 0.09	0.16	78%
TOVA	0.40	7.99	390%

QUÈ podem fer?

- Reclamar una major pagament a la nostra agricultura i a la nostra indústria.
- Reclamar el nostre dret a la Sobirania Alimentària.
- Apoyarnos por otro lado: no comprar del súper, por la compra directa al productor por ejemplo, así como comprar los productos.
- Dejarnos en casa para evitar ir al supermercado.

SUPERMERCATS, NO GRÀCIES!

¿Qui paga la diferencia? Els consumidors i les empreses.
¿Qui s'emporta la diferencia? Els distribuïdors de l'alimentació.
¿Qui rep les conseqüències? Els agricultors i pagesos.

www.supermercatsnogracies.wordpress.com

Campanyes

Per més detalls veure <http://www.setem.org/>

Cooperació i cultura de pau a països del Sud

El taller va ser presentat per Neus Garriga, d'Entrepobles.

“El subjecte ha de construir la seva realitat a través de les circumstàncies que generen l'esdevenidor quotidià. Aquest coneixement que l'individu construeix li permeten reflexionar i analitzar el món en què viu, però no per a adaptar-se a ell, sinó per a transformar-lo”. Paulo Freire.

Pedagogia popular: educació que parteix de la pràctica, de la realitat del context i de les persones. S'ha d'entendre la realitat i intercanviar coneixement per poder transformar-la i construir alguna cosa conjuntament. És propera a la gent i a les pràctiques; som part d'un procés i s'han d'enfocar els objectius com a processos entre la gent i els conceptes.

Educació per al desenvolupament: educació enfocada en l'anàlisi crítica, reflexions sobre el context amb l'objectiu de transformar les estructures injustes.

Es defineix com un *procés que, a través del coneixement i l'anàlisi crític de la realitat, genera reflexions, actituds i accions crítiques en les persones i les fa subjectes responsables i actives (compromeses), a fi de consolidar una societat civil, tant al “Nord” com al “Sud”, compromesa amb la solidaritat... i, amb la transformació de les estructures i les relacions injustes* (FCONGD- Comissió d'Educació, “L'Educació per al desenvolupament: una estratègia imprescindible”, novembre 2007)

Dimensions EDP: Sensibilització, Formació i Mobilització social

Avançar en la consciència de la construcció d'un projecte comú de transformació social a través de l'organització de les persones. “El segle de la gent”.

Sensibilització: és el primer pas per a la conscienciació on “mou una mica a nivell intern”, però és important que hagi continuïtat. Es refereix a la intervenció que té per objectiu aportar elements per afavorir una visió crítica respecte les situacions d'injustícia i desigualtat i apel·lar a la consciència sobre aquestes qüestions mitjançant accions puntuals adreçades tan a l'educació formal, com a la no formal i a la informal.

Què podries fer? Primer pas per la conscienciació de desigualtats N/S: difusió d'informació; campanyes, xerrades, jornades.

Per exemple, a l'escola vols fer una formació sobre la guerra. Analitza primer quins són els motius que podrien causar la guerra i proposa treballar sobre un tema específic del conflicte (no parlar d'una guerra a Palestina, sinó del conflicte de l'aigua als territoris palestins).

Formació: educació crítica i transformadora, tenint en compte les estructures polítiques i la societat civil, hem de rescatar el paper de l'individu com a part d'un sistema dinàmic i potencial.

Què podries fer? Comprensió dels problemes per a l'acció; Metodologia participativa; Propostes educatives definides: tallers, seminaris, cursos, etc.

Investigació: és important barrejar per complementar visions i utilitzar mètodes participatius.

Què podries fer? Anàlisi en profunditat; Metodologia d'investigació –acció participativa; Informes, documents, documentals

Mobilitzacions socials i incidència política: és fonamental treballar amb la gent, però coordinant-nos-hi per anar desenvolupant el treball amb la base social.

Què podries fer? Analitza i influeix en punts de l'agenda pel desenvolupament i en decisions polítiques; Aliances i xarxa entre ONGD i moviments socials; Mobilitzacions socials, recollida de signatures, protestes, denúncia pública, manifestos...

“no es fa un món diferent amb gent indiferent”

Ho podem treballar amb diferents recursos:

* **Arts plàstiques:** a partir dels gravats de Goya sobre la Guerra de la Independència de l'Estat Espanyol - Ferran VII) amb els francesos -Napoleó I. 1808)

* **Musica:** Cançó “Di que No” de Hoyo Colorao (CD- “Todo se sabe”. 2004). *Abans de mirar el clip següent, fes-los les següents preguntes: quanta gent mor cada dia a l'Àfrica Subsahariana per manca d'assistència mèdica? a. Entre 1.000 i 2.000; b. Entre 2.000 i 3000; c. Tantes com van morir a les Torres Bessones. Després digues que, mentre es miri el clip, cadascú/-una pensi què volen dir “guerra” i “pobresa”.*

Exemples de resistències a violències del model actual: la lluita per a la sobirania alimentària i la noviolència

El taller va ser presentat per Platera Bartlett i Arturo Landeros, d'Educació per a l'Acció Crítica

La sessió es va enfocar en la presentació de diferents exemples des d'una visió crítica. Tots els exemples us els podeu descarregar de la pàgina d'Edpac, tant l'anàlisi com els materials pedagògics relacionats.

¿Migrar o Resistir?

prescindible?

**Resistències al model actual:
sobirania alimentària
i noviolència**

INFORME

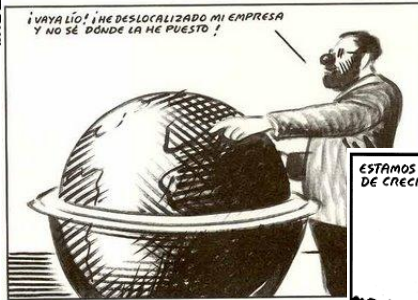
Situación de los derechos humanos en el Noroeste argentino en 2008

Conflicto por la imposición de un modelo cultural y agroindustrial
Santiago del Estero, Córdoba y Mendoza

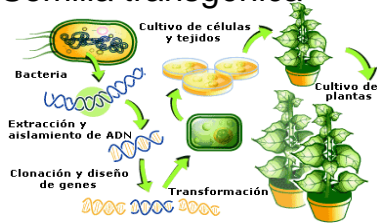
Conflicto sobre la explotación de los recursos mineros
Jujuy, Salta y Catamarca

¿de dónde vienen los conflictos?

elroto@inicia.es

Semilla transgénica

Sembra directa

agrotòxics

POCOS VIVIERON FELICES, MUCHAS APENAS VIVIERON

para saber algo más
de la injusta situación de **los países del sur
y su "deuda externa"**

los escenarios

La Casa	...territorio de África, de América central y del Sur o del Sudeste asiático, con una historia propia.
El patio	...zona cultivable del Sur aprovechada para cultivar en beneficio de los países del Norte (café, cacao, cacahuètes, soja...).
El pozo	...río latino contaminado por una papelera, acuífero africano envenenado por el petróleo, o manglar asiático arrasado.
La habitación	...campo de golf, ciudad de vacaciones, hotel de lujo o byrdel de un país empobrecido, para personas ricas.
El garaje	...macroinfraestructura u obra de gran embargadura, hecha en el Sur por (y para) empresas del Norte.
Las rosas	...materia prima producida o extraída en el Sur, que llega al Norte manchada de sangre de personas.

las y los protagonistas

Sr. Norte	...país rico (de Norteamérica, Europa u Oceanía) que no quiere perder ninguno de sus privilegios.
Sra. Sur	...país de África, América central y del Sur o Sudeste asiático, ahogado por una deuda externa ilegítima.
El hijo de Sur	...niña o niño que por trabajar para empresas del Norte o del Sur, interrumpe sus estudios y -a veces- su salud.
La hija de Sur	...persona de un país empobrecido que por razones políticas o de supervivencia busca una vida más digna en el Norte.
El padre	...dictador/, dictadora u oligarca de un país empobrecido, con delirios de grandeza que endeudándolo ahoga su futuro.
El Contable	...técnico que actúa de sicario de las empresas transnacionales y los bancos del Norte.

Recursos recomenats

La Vía Campesina <http://www.viacampesina.org/>

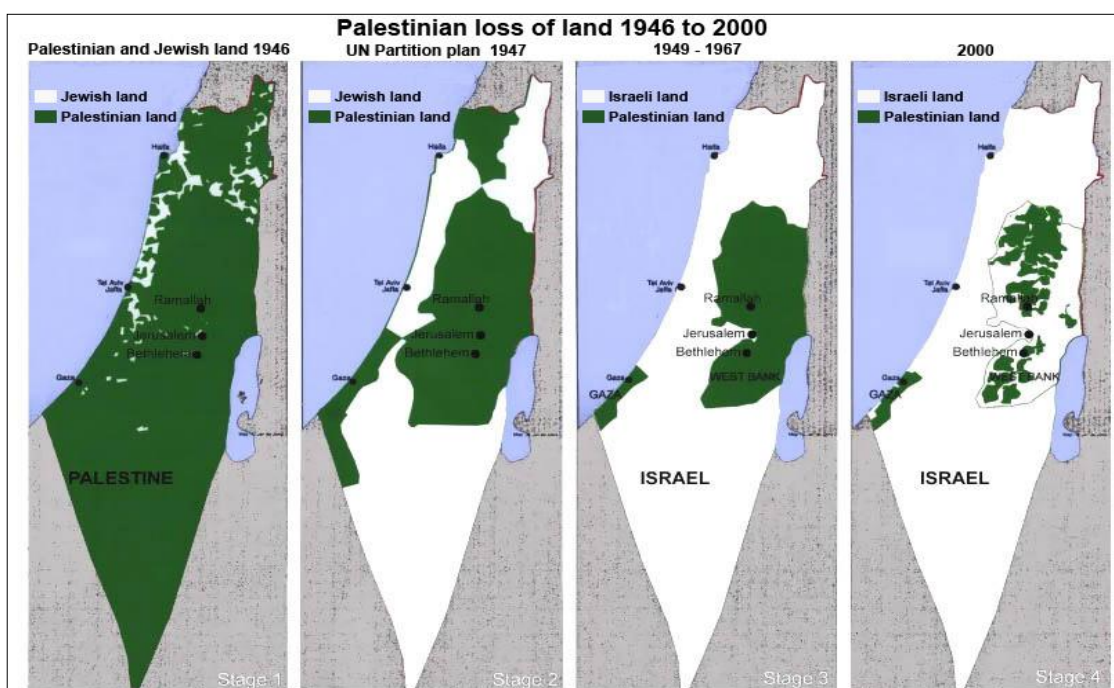
Declaració de Nyéléni <http://www.nyeleni.org>

Conflictes armats coneguts i silenciat: Territoris Ocupats Palestins i Sàhara.

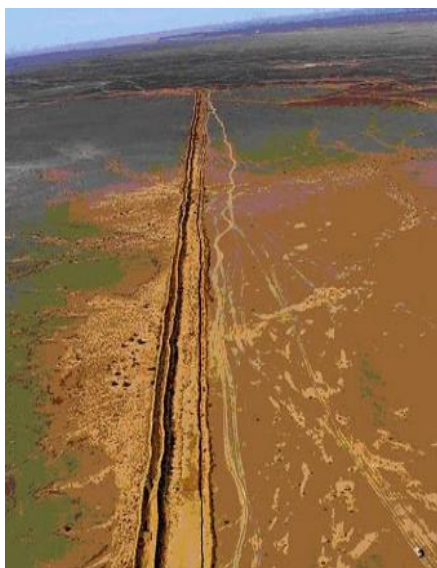
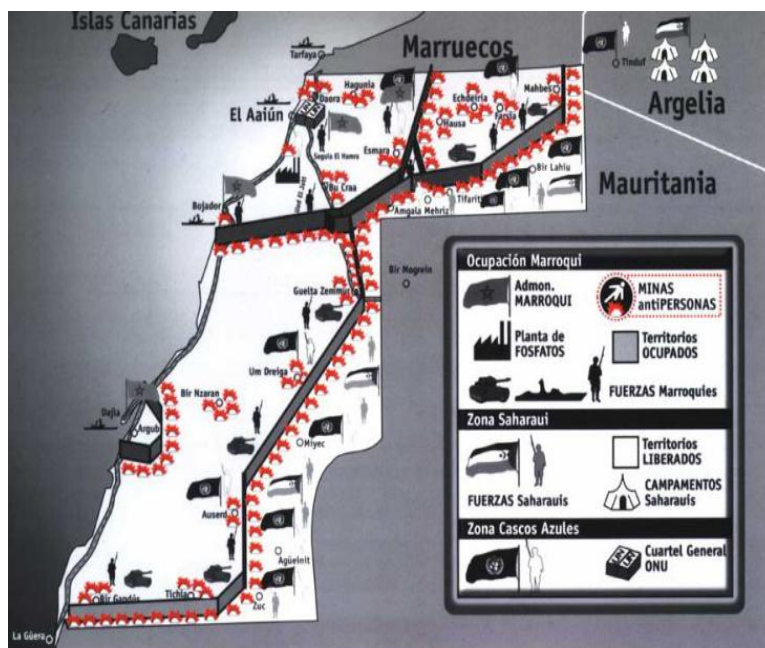
El taller va ser presentat per Usama Khalid (Comunitat Palestina); Rosita Polisano (grup de sensibilització SCI-Cat Sàhara) i Lágrima saharauí.

El taller es va enfocar en fer una curta presentació de l'històric referent a cadascuna de les zones i es van presentar exemples de *formació-sensibilització* que es treballen a Catalunya.

Palestina

Sàhara

Elaboració i difusió d'un material didàctic

El taller va ser presentat per Carles Sedó (Educació per a l'Acció Crítica).

FITXA DEL CURS

- Quan desenvolupes materials s'ha de tenir en compte el **públic** (qui els usa i per a quin públic són), els **objectius** i les **normes** (escola, currículum), el **tipus** (és important parlar amb els formadors per veure quin material són considerats importants pel professor que ja coneix més el grup i també tenir en compte el temps de treball que implica per preparar la classe).

- És important tenir en compte veure com podríem implicar a la gent propera (per exemple, volem fer un mural a l'escola sobre els Drets Humans: si pots implica-hi la professora de plàstica, seria un recurs molt bo!).

- Cal valorar les característiques requerides pel públic que els utilitzarà (si vol un material més mastegat, amb fitxes, només contingut, etc). També, a l'hora de dissenyar uns materials, és bo fer-ho parlant amb la gent que els utilitzarà.

- Un material ha de ser: seductor; participatiu; inductiu; curt/essencial; pròxim; relacionat amb el dia a dia; acció directe; gràfic i adequat a la població destinatària.

Per exemple, si volem fer uns materials pels joves sobre palestina, la *primera frase per adaptar als joves; hi ha gent més putejada que tu que has d'anar a l'escola.*

- Posar recursos web: permet accedir a sistemes que a la gent l'interessi. Per exemple, buscar una pel·lícula de 30' per un taller de Drets Humans.

- Els materials, des del punt de vista de la promoció de la cultura de pau, és necessari que seguim sent crítics i que siguin ecològics i senzills.

Corresponsabilització Nord Sur: es fa necessari responsabilitzar i subratllar les relacions entre privilegiats i necessitats; se n'han de veure les causes i veure com aquestes es relacionen. Cal apropar les dades a la situació local i canalitzar coneixements i experiències per fomentar la sensibilització N-S.

Material per joves sobre Palestina:

Títol: P DE PUTEJATS* (i putejades)

Molts de nosaltres ho estem...

A dues col·legues meves les obliguen a estar a l'IES quan no serveixen per estudiar i l'únic que fan és perdre el temps.

A uns amics quan van a buscar curro els diuen: "És que no teniu experiència". Però com volen que n'agafin ni no els donen l'oportunitat?

Uns llatins del barri porten un embolic considerable perquè ni se senten catalans (si ser-ho és veure TV3 i anar a la Diada), ni tampoc dominicans com els seus pares.

La meva millor amiga està farta de que la matxaquin pel seu cos; que si ha d'estar mona, que si està massa grassa, que si "Així no trobaràs cap nòvio".

Però a Palestina (amb P) ho estan més

Els joves allà viuen en una mena de *país de concentració* (com els camps de concentració però en gran). Gairebé no tenen feina i no sembla que el futur els esperi de bon rotllo. Tenen l'aigua i els aliments limitats. El govern d'Israel se'n fot dels seus drets (a veure la família que té lluny, a moure's amb llibertat pel seu país, a viure sense por, a...). Han vist morts de la seva edat al carrer i cases de familiars destruïdes per tancs.

Des de petits han nascut amb l'odi i hi ha grups extremistes que s'alimenten d'aquest. Què poden fer? Una actitud pacífica no serveix de gaire. Una violenta encara menys. Un grup islamista radical només va bé per flipar-se. Marxar del país és abandonar la seva terra i la seva gent.

I a mi què m'expliques?

Nosaltres no ens creiem allò de què els joves només anem a la nostra bola, que suem d'allò que passa al món, i de què l'únic que ens importa és el model del mòbil o la marca dels pantalons.

A més, molta gent està interessada en què no ens assabentem de res. Fixeu-vos que cada parell d'anys Hollywood treu una pel·lícula de la II Guerra Mundial (d'això s'encarreguen els grups de pressió jueus dels EUA), però no en trauran pas cap del que està passant a Palestina.

Els joves d'allà necessiten que sapiguem què passa de veritat allà i que fem alguna cosa.

Si et sembla jo puc fer alguna cosa

Quan els joves diguem que no hi ha res a fer, és que han pogut amb nosaltres... Podem:

Una col·lega a qui li passes aquest fullet?

Un vídeo-fòrum amb crispetes (de microones no!) amb *Promises, La última resistencia, Internacionales en Palestina, To shoot an elephant...*

Una xerrada sobre Palestina amb la col·laboració de la professora de socials o d'història al centre educatiu o a l'espai jove?

Un camp de treball amb l'SCI per conèixer Palestina de primera mà, veure què està passant i com viuen o malviuen allà els joves?

Una branca al teu poble o al teu barri de la Xarxa Palestina?

Una consulta a la denúncia dels bancs espanyols que financen la guerra com ara

<http://lossecretosdelosbancos.org> o <http://bbvasensearmes.org>?

Ens deixes en pau?

Justament, aquesta és la demana dels joves palestins: poder viure en pau...

Quedeu-vos amb la referència de l'SCI (tel. 93 441 70 79 i formacio@sci-cat.org) per al que calgui.

Acostant les notícies i la visió global a l'aula: Propostes didàctiques i educació crítica per la promoció de la pau i dels drets humans

El taller va ser presentat per Núria González (Fundació Solidaritat Universitat Barcelona)

<http://www.portalpaula.org/catala/>

Els recursos del portal PAULA s'organitzen en esferes temàtiques, que permeten acostar-se a la cultura de pau des de diferents perspectives.

Cada tema serveix com a punt de partida per aproximar-se als complexos esdeveniments que estan en el rerefons de les guerres i la violència en el món actual, on poden trobar també les claus per fonamentar la pau i avançar en aquest desenvolupament cultural.

Es tracta de temes presents en el currículum de l'educació reglada, que actuen com a nucli articulador de la multitud de recursos presents en el PAULA, i que permeten travessar les múltiples dimensions de la violència en el nostre món contemporani, destacar els reptes compartits pels éssers humans com habitants d'un mateix planeta i visibilitzar les lluites per la pau.

Al PAULA trobaràs aquests 9 eixos temàtics: **aigua, cultura de pau, drets humans, energia, gènere, globalització, islam, migracions i violència.**

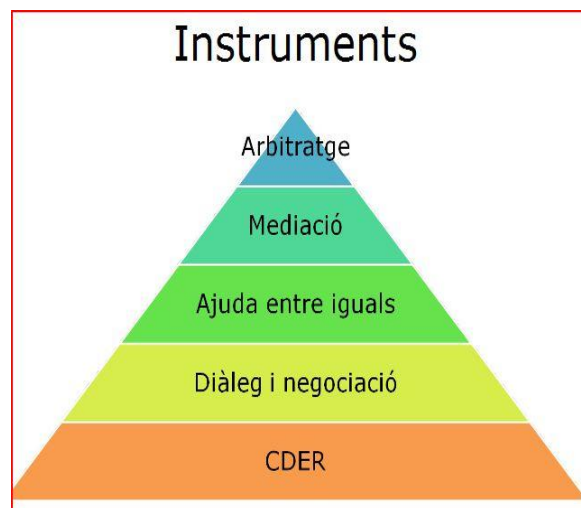
Amb aquests recursos, el professorat pot ampliar els seus coneixements en relació a aquella temàtica (per poder enfocar aquests temes amb l'alumnat, per exemple, en un moment de debat) i elaborar els seus propis materials didàctics, combinant recursos de diferents seccions.

Entitats i recursos sobre la cultura de pau: L'acollida cultural i els programes de mediació

Miquel González: Centre Delàs de Justícia i pau

El taller va a tenir com a objectius: **conscienciar** el professorat i els formadors del seu **rol** vital en la promoció de la pau i **informar** el professorat i els formadors de com educar en i per la pau.

Es va començar a treballar des de la piràmide de necessitats de Maslow i es van treballar -a través de dinàmiques- exemples pràctics sobre els models d'instruments¹⁹

Per més detalls et recomanem Benitez, F. et al (2008) Deconstruir la guerra.

Apunts de pau i drets humans. Generalitat de Catalunya, Barcelona

¹⁹ CDER: Confiar, Despersonalitzar, Escoltar, Reflexionar

3. Intercanvi d'experiències Catalunya -Guatemala

Karin Karmer

En el marc del projecte "Recursos Pedagògics per a l'educació per a la pau a l'aula" es va dur a terme un intercanvi a Guatemala com a continuació del taller realitzat al febrer de 2010 per a formadors i professors d'educació formal i informal.

Els objectius de l'intercanvi són: d'una banda, conèixer metodologies d'educació en diferents contextos i compartir tècniques i eines d'educació per la pau des d'una visió del nord i del sud. D'altra banda, fomentar el vincle i l'intercanvi d'experiència entre formadors i professors per crear nexes i futures xarxes que serveixin com a plataformes per a aquests intercanvis.

L'SCI-Cat va treballar en temes d'educació pel desenvolupament i cooperació a Guatemala. Per això es va proposar tenir l'intercanvi a Guatemala. L'intercanvi es va realitzar durant 15 dies al municipi de Nebaj, al centre educatiu Paxil amb el suport de Fundamaya, i a San Lucas Tolimán, al centre educatiu Pavarotti amb el suport de la Fundació Rigoberta Menchú.

Context general

Guatemala està situada dins de l'àrea geogràfica coneguda com Mesoamèrica i és bressol de la Civilització Maia que fa uns 2.000 anys es va assentar en aquesta zona aconseguint un complex desenvolupament social que va sobresortir en diverses disciplines científiques com ara l'arquitectura, l'escriptura, un avançat càlcul del temps per mitjà de les matemàtiques i l'astronomia.

Les arrels culturals maies a Guatemala són molt fortes i es pot trobar en l'ús del calendari maia, els seus cicles de 20 dies, els carregadors de l'any i els canvis d'any, el paper dels guies espirituals, les cerimònies maies, l'ús de les plantes medicinals, l'ús de vestits indígenes, les fonts alimentàries, entre altres.

L'idioma oficial és l'espanyol o castellà, però compta amb 23 idiomes maies, l'idioma xinka i Garífuna, el qual és parlat per la població afrodescendent.

Context educatiu guatemalenc

Des de l'època colonial²⁰, l'església catòlica té molta influència sobre el sistema educatiu guatemalenc. Aquest model d'educació mantenia una estructura de poder que servia als interessos de les minories *peninsulars* i *criolles* per sobre dels interessos de la majoria dels pobles indígenes que conformaven la nació guatemalenca.

És així com l'educació es va dividir en la castellanització dels pobles indígenes d'una banda, i d'altra banda en la transmissió de coneixements generals i lletres per als *peninsulars* i *criolls*.

Aquest model educatiu va jugar un paper important en la desvalorització dels coneixements tradicionals com ho són els oficis manuals, les llegendes i les tradicions que van quedar supeditades als coneixements intel·lectuals de la cultura europea.

El 1985 es va donar una profunda preocupació a Guatemala, pel greu problema de l'analfabetisme, i l'Assemblea Nacional Constituent va declarar, en aquell mateix any, en la Constitució Política de la República: "L'alfabetització és d'urgència nacional". Segons la UNESCO, l'any 1990, l'índex d'analfabetisme²¹ era de 44,9%, el 1998 es va reduir a 31,07%. Aquestes taxes mostren un major percentatge en les àrees rurals i les dones han estat les més afectades.

20 A partir del conegut com a 'descobriment' d'Amèrica l'any 1492

21 Es considera que una persona és analfabeta si als 15 anys no sap ni llegir ni escriure.

A partir de la signatura dels Acords de pau el 1996, que posen fi a una guerra civil que va durar 36 anys i que va deixar 250.000 morts afectant principalment als pobles indígenes, es produeixen iniciatives per buscar una educació més incloent i de millor qualitat a nivell governamental.

Des de la base social neixen experiències d'educació popular informal que utilitzen metodologies d'aprenentatge alternatives, però que no han quedat sistematitzades i són poc sostenibles. El gran esforç de la societat civil ha conclòs amb l'autorització, al 2009, amb l'ensenyament de les llengües indígenes en l'àmbit de l'educació formal. Tot i que a partir de la Constitució de 1985 la llei admet l'educació bilingüe, però el sistema educatiu no ho aplicava.

Centre educatiu Paxil

Queda situat a la Regió Ixil, al municipi de Nebaj. És un centre que promou l'esperit de tolerància cap als diferents idiomes i cultures dels estudiants i fa èmfasi en l'aspecte cívic, ètic, espiritual i cultural dels joves perquè tinguin bona relació tant a casa com a l'escola a les comunitats.

L'escola va obrir l'any 2002 amb 12 alumnes i actualment n'hi ha 60. Els alumnes provenen la majoria de pobles propers i tenen pocs recursos econòmics, per la qual cosa l'escola els subvenciona la major part de la matrícula escolar.

L'absència d'educació als pobles indígenes va comportar una alta taxa d'analfabetisme, i en la regió es pot veure que les persones parlen només la *llengua maia* però molt pocs la llegeixen o escriuen i el coneixement de l'espanyol és molt baix. Per aquesta raó els joves

que van a l'escola tenen un paper important en les comunitats i ajuden els seus pares o altres a llegir les cartes i a escriure notes.

Dins el *pensum* d'estudis, es busca enfortir l'educació iniciada a la llar apropant així l'estudiant a la seva realitat familiar i comunitària per mitjà de la pràctica de l'art i de les tradicions. És així com les classes inclouen tant el *pensum* tradicional (com matemàtiques, biologia, socials) com classes que enforteixen el coneixement de la llengua maia, els teixits, l'ús de vestits indígenes, arts industrials, dansa, formació musical.

És important ressaltar que la influència del procés de globalització i de la incorporació de noves tecnologies en les zones rurals de Guatemala, ha fomentat l'interès i la necessitat en la població d'aprendre altres eines de treball. Per aquesta raó, el centre Paxil inclou en les seves classes l'idioma anglès, i informàtica amb l'objectiu que els joves guatemalencs disminueixin la bretxa de coneixement que tenen amb altres països del nord.

La convivència i col·laboració és fomentada constantment pels professors amb l'objectiu de respectar les diferents cultures dels alumnes i solucionar els seus problemes de forma pacífica. A les aules conviuen joves *Ixil* i *ladinos*²², conviuen diferents llengües, diferents religions i diferents tradicions, però se'ls ensenya a respectar les seves diferències i solucionar els seus problemes de forma pacífica.

Així mateix, l'escola fomenta una educació crítica a través de la memòria històrica. La guerra civil de més de 30 anys va deixar moltes ferides, que amb la veritat i la reconciliació es busquen curar. Els joves aprenen del món actual, però no obliden pel que van passar els seus avantpassats, els seus pares i avis. Per exemple, l'escola no té "banda de guerra"²³ i en les festivitats busca ressaltar els aspectes culturals de l'escola.

22 El terme *ladino* s'utilitza a Amèrica Central per referir-se a la població mestissa o hispanitzada.

23 Les bandes de guerra són un conjunt de persones que exerceixen la tasca de tocar les marxes de guerra amb tambors i cornetes. Actualment hi ha escoles que tenen bandes de guerra com una pràctica musical i per fer honor als símbols patris en desfilades, cerimònies i competències.

Centre educatiu Pavarotti

Està situat a la regió de Sololá, al municipi de sant Lluç Tolimán. És un centre que promou la construcció d'un Estat multiètnic, multicultural i multilingüe en el qual totes les persones indígenes o no, tinguin les mateixes oportunitats de desenvolupament integral. El centre rep cada any aproximadament 185 joves de comunitats indígenes rurals, entre els 12 i 16 anys i la majoria viu en situació de pobresa.

Per aquesta raó, l'escola subvenciona el 80% del cost de la matrícula dels alumnes a través d'activitats, servei de restaurant, servei d'allotjaments i un 5% de Cooperació Internacional. Per al 2009 el centre comptava amb 220 alumnes, dels quals 100 eren homes i 120 dones²⁴.

El *pensum* escolar compta amb les àrees tradicionals, però també inclou una àrea d'idiomes (Kaqchikel, espanyol, anglès), una àrea d'expressió artística (música, dansa, esports) i una àrea ciutadana (lideratge juvenil amb Premis Nobel de pau).

Aquesta última àrea neix amb l'objectiu de desmitificar el Premi Nobel de pau i saber que està a l'abast de tothom. D'aquesta manera, s'han realitzat trobades regionals de joves per la pau, així com trobades nacionals on compten amb la presència de Rigoberta Menchú (Premi Nobel de la Pau 1996). L'objectiu d'aquest grup és consolidar una trobada continental per al 2012 (any del canvi de l'era Maya) per ser un any propici per treballar els coneixements i la saviesa.

D'altra banda, l'escola Pavarotti té un Programa d'educació per al treball perquè els joves no deixin els seus estudis i tinguin la possibilitat de treballar al mateix temps. És així com a l'escola s'introdueixen tallers de cuina nacional i internacional, teixidura, artesanía i

24 Aquesta xifra és de ressaltar ja que tradicionalment les dones s'han vist amb menors oportunitats en l'accés a l'educació.

fusteria. D'aquesta manera es brinda l'opció d'adquirir coneixements productius, però també es busca revalorar els oficis manuals i les tasques familiars.

El centre educatiu utilitza metodologies d'aprenentatge molt participatives, tractant de superar la càtedra clàssica on el professor ensenya i els alumnes prenen nota. En aquest sentit, els alumnes adquireixen una visió crítica, capacitat d'argumentació, i capacitat de qüestionar idees que vénen donades com a realitats absolutes.

Un exemple d'això és el rol dels alumnes durant les festivitats del dia de la independència (15 de setembre), els quals participen amb la seva presentació de ball i/ o musical, però a la vegada organitzen una marxa amb cartells amb frases com "no hi ha pau sense justícia" per tal de reflexionar sobre el perquè celebrem la independència quan la injustícia i les desigualtats se segueixen mantenint.

Per tal de mantenir aquest model educatiu i que s'implementi no només a l'escola Pavarotti però també en altres escoles a nivell nacional, la Fundació Rigoberta Menchú està apostant per la "formació de formadors". El propòsit és capacitar els professors des de la visió de l'educació com un pilar del desenvolupament social, amb pertinència cultural, incloent i que faciliti i propiciï el desenvolupament just i equitatiu de tots els pobles que conformen la nació.

Actualment tenen un conveni amb la Universitat de San Carlos de Guatemala per realitzar un Diplomat que aporta elements metodològics, polítics, pedagògics i de la Cosmovisió Maya. En el segon que s'impartia el Diplomat, els participants van demanar a la Universitat que el Diplomat passés es convertís en un Professorat d'Ensenyament Mitjà, és a dir, formació continuada de professorat, amb validesa acadèmica per poder aplicar posteriorment a una llicenciatura.

Reptes i desafiaments

Els resultats dels processos educatius de les dues escoles s'han vist reflectits en una major valoració de la cultura guatemalenca, han mostrat positius, els estudiants són bilingües i valoren la seva cultura, a més d'adquirir un coneixement crític i social. Però, encara han d'afrontar diferents reptes dels quals es poden destacar els següents:

- **La sostenibilitat econòmica de les escoles.** Atès que són escoles privades que al seu torn financen més de la meitat de la matrícula dels estudiants, han de consolidar una base de fons propis que els permeti mantenir-se en el temps. L'escola Paxil es finança principalment de donacions, la qual cosa la fa molt vulnerable a la possible disminució de fons i amb això la dificultat de pagar al professorat, finançar els seus estudiants, comprar materials de treball. D'altra banda, l'escola Pavarotti ha aconseguit consolidar diferents fonts de finançament propis com el servei privat de restaurant i de Hostal. No obstant això els recursos varien amb la temporada de l'any i amb les visites de turistes.
- **Polítiques d'Educació Nacionals.** Les polítiques d'educació són governamentals i no estatals, raó per la qual tant el suport com les barreres a què s'enfronten les escoles bilingües i multiculturals depenen del govern de torn.
- **Reaplicabilitat de la iniciativa d'educació bilingüe i multicultural.** Aquestes iniciatives s'han desenvolupat a nivell local i han tingut importants resultats en el seu context proper. No obstant això, a nivell nacional encara preval el tipus d'educació tradicional. L'objectiu d'aquestes escoles també inclou replicar el model per aconseguir un canvi social més enllà del nivell local i així tenir un impacte a nivell nacional.

- **Altes taxes d'analfabetisme:** Segons les xifres de la UNESCO per al 2009, més del 20 per cent dels 14.300.000 d'habitants a Guatemala no sabien llegir ni escriure. Aquesta situació afecta principalment els pobles indígenes, que representen aproximadament la meitat de la població.

Les noves generacions han estat les encarregades de disminuir aquesta xifra i el seu rol a les comunitats és molt important. Actualment, la majoria dels analfabets són persones majors de 75 anys, la qual cosa demostra l'esforç per augmentar l'educació i que aquesta sigui accessible per a tots i totes. Aquest esforç i compromís s'ha de mantenir per complir amb la meta i que tots els guatemalencs puguin llegir i escriure.

Conclusions

La meva participació al taller "Recursos Pedagògics per a l'educació per a la pau a l'aula" em va facilitar una sèrie d'eines pràctiques i una base teòrica per a aplicar en l'educació formal i informal. Els coneixements adquirits van ser indispensables per assumir l'intercanvi a Guatemala, en el qual vaig poder aplicar eines i dinàmiques d'educació per la pau durant l'intercanvi d'experiències.

La base teòrica del taller també va ser molt útil en la mesura que em va permetre comprendre algunes de les causes de la desigualtat social que es viu a Guatemala. Per parlar d'educació per la pau, cal conèixer la història del país, el seu context actual i les relacions que entaula amb països del nord. Guatemala viu, com altres països del "sud", una sèrie de relacions desiguals amb altres països on l'accés als recursos naturals juga un paper fonamental.

En el context guatemalenc, l'educació ha estat un tema fonamental per dues raons principals: d'una banda perquè els pobles indígenes tenien molt poc accés a l'educació formal; de l'altra banda, l'educació tradicional a la qual accedien principalment *ladinos*, desvalor la cultura dels indígenes, la seva llengua, els costums, la filosofia fins al grau en què ser indígena era una "vergonya".

Els esforços dels pobles indígenes per mantenir la seva cultura, les seves tradicions i la seva llengua són un projecte que ens pertany i ens afecta a tots. L'oportunitat que vaig tenir en realitzar aquest intercanvi em va fer reflexionar sobre la importància i el paper primordial que té l'educació en un context en el qual el món cada vegada està més globalitzat i les tradicions i les llengües es desapareixen a una velocitat impactant.

La UNESCO reconeix un total de sis mil llengües en el món de les quals el 50 per cent es troba en risc de desaparèixer i alguns investigadors calculen que, en els propers 100 anys, el 90 per cent dels idiomes del món s'hauran extingit o estaran per extingir. La pèrdua d'una llengua va més enllà de la pèrdua d'un mitjà de comunicació, també és la pèrdua d'una cultura, de les tradicions, de les històries, de l'art, és la desaparició d'un llibre que guarda coneixements ancestrals.

4. Reflexions

Els alumnes "Dia rere dia, es nega als nens el dret a ser nens. Els fets, que es burlen d'aquest dret, imparteixen els seus ensenyaments en la vida quotidiana. El món tracta als nens rics com si fossin diners, perquè s'acostumin a actuar com els diners actua. El món tracta als nens pobres com si fossin escombraries, perquè es converteixin en escombraries. I als del mig, als nens que no són rics ni pobres, els té lligats a la pota del televisor, perquè des de molt aviat acceptin, com a destí, la vida presonera. Molta màgia i molta sort tenen els nens que aconsegueixen ser nens ". Eduardo Galeano

Per a finalitzar et proposem unes reflexions per a incloure en el teu treball i en el teu dia a dia:

- **No n'hi ha prou amb què eduquem en o sobre els Drets Humans:** Aquest enfocament és insuficient. Cal educar per als Drets Humans, parant atenció tant a continguts conceptuals claus, com a valors i mecanismes d'acció que permeten l'exercici i la defensa dels drets. Una concepció àmplia de l'educació en i per als drets humans pressuposa la promoció de la pau, el desenvolupament sostenible i la justícia com a fins prioritaris.
- **Els Drets Humans formen un tot indissoluble:** No és possible respectar uns drets si atemptes contra altres -siguin aquests polítics, civils, econòmics, socials o culturals. Cal mantenir un balanç entre drets i deures, a través d'una consciència de responsabilitats. Hem de recordar a les nenes i als nens que, igual que tenen drets, també tenen deures per sí mateixos, per la seva família, les seves amistats, la seva escola, la seva comunitat, la seva pàtria i la humanitat. I fer-los conscients que el seu benestar personal no pot prosperar si d'altres pateixen discriminació, marginació, maltractament, fam, deteriorament ecològic i injustícia social.
- **No eduquem amb paraules sinó, sobretot, amb accions. El millor ensenyament que podem oferir sobre els drets és practicar-les.** Seria contradictori que parléssim a les nenes i als nens de drets a la vegada que ens comportem de maneres autoritàries, antidemocràtiques i violentes. És crucial que el missatge educatiu estigui reflectit en la nostra pròpia manera d'ensenyar.

- **Hem de donar-li sempre vida i significat a l'educació en i per als Drets Humans.** Això requereix que expliquem els motius que inspiren cada article amb exemples de la vida real que van provocar que aquest principi s'elaborés. Cada nena i nen haurà de repensar aquests principis en el seu llenguatge autèntic, sentir-los, apropiar-se'n, expressar-los, viure'ls i, si cal, qüestionar-los a la llum de les contradiccions que puguin resultar -si aspirem que derivin en alguna cosa més que en un mer coneixement.
- **Tota la història dels Drets Humans ha estat el gradual reconeixement de la dignitat i el valor dels éssers humans i els pobles.** És essencial relatar aquesta història, com una successió d'esforços valents per definir aquesta dignitat i valor. De manera que sàpiguen amb claredat que aquests intents continuen avui i continuaran sempre. Cal, també, destacar el valor dels documents internacionals i nacionals - declaracions, normes i convenis - que han emanat d'aquesta història.
- **Els Drets Humans no són neutrals.** Hem fer-los conscients que els drets requereixen que assumim postures. Més encara, que alhora que exigeixen certs valors i actituds, en rebutgen i censuren d'altres. Hem de fomentar que autodescobreixin, construeixin i reconstrueixin el coneixement. La nostra honestedat intel·lectual i respecte cap a cada nena i nen, exigeix que no mantinguem neutrals en l'anàlisi.
- **Les condicions d'abundància o escassetat no determinen les violacions de drets humans.** No podem pensar que a penes hi ha respecte pels drets de la infantesa en situacions de pobresa a casa, comunitat o país. O que, per contra, no hi ha violacions al mig de l'abundància. Societat alguna - opulenta o pobre - té el monopoli de respecte o falta de respecte cap a aquests drets.

5. Recursos

Cultura de pau i educació per la pau

Cultura de pau i educació per a la ciutadania. Estudi comparatiu de diferents llibres de text de 3er d'E.S.O a Catalunya www.federacioongpau.org

Francesc Benítez, Tica Font, Pere Ortega i Alejandro Pozo(2008) *Deconstruir la guerra*

<http://www10.gencat.cat/drep/AppJava/cat/ambits/Pau/publicacions/apunts/deconstruir.jsp>

Educar en y para el conflicto

<http://pangea.org/pacoc/documentos/educarenyparaelconflicto.pdf>

Educant per la pau a l'escola: Escola d'Educació per la pau (Universitat Autònoma de Barcelona)

<http://escolapau.uab.cat/convivencia/index.php>

Dinàmiques: Escola d'Educació per la pau (Universitat Autònoma de Barcelona)

<http://escolapau.uab.cat/programas/dinamicas.php>

Recull de materials sobre Educació per a la Pau, el Desenvolupament, la Interculturalitat, Perspectiva de gènere i Educació en Valors <http://edualter.org/matesteca.htm>

CASCÓN, Francisco; MARTÍN, Carlos (1997) *La alternativa del juego – I. Madrid: Los libros de la Catarata. 288p.*

CASCÓN, Francisco; MARTÍN, Carlos (1997) *La alternativa del juego – II. Madrid: Los libros de la Catarata. 288p.*

Sanduk, *Guia per a la formació dels educadors i les educadores en interculturalitat i immigració*, Barcelona; Fundació Jaume Bofill <http://www.entrecultures.org/home.htm>

Educació intercultural

Herrera, Diego; Aldaigés, Bernat; Garet, Mercè. La immigració i el treball intercultural a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya. Barcelona; Generalitat de Catalunya

<http://www6.gencat.net/joventut/catala/sj/observatori/publicacions/docs/aporta20.pdf>

Jaussi, Mª Luisa; Rubio, Mª Trinidad. Educación Intercultural. Orientaciones para la respuesta educativa a la diversidad étnica y cultural de la escuela. Instituto para el desarrollo curricular y la formación del profesorado. Gobierno Vasco.

<http://www.isei-ivei.net/cast/fondo/docu/integracas.pdf>

Rambla, Xavier (2003) *Entre la discriminación positiva escolar i l'educació intercultural: el cas de les zones d'educació prioritària a França (1982-2001)* en: Guillot, Jordi (dir.) *Immigració i poders locals. Ciutats i Persones*. Institut de Ciències Polítiques i Socials , Barcelona 2003.

<http://www.diba.es/icps/publicacions/grana/doc/GRANA%2018%20GUILLOT.pdf>

Defensor del Pueblo Español (2003). *Escolarización del alumnado de origen inmigrante en España: análisis descriptivo y estudio empírico*. Madrid; Defensor del Pueblo Español.

<http://www.defensordelpueblo.es/index.asp?destino=informes2.asp> Centro de Animación y Documentación Intercultural (1998).

Orientaciones para la escolarización y atención al alumnado inmigrante. Murcia; Centro de Animación y Documentación Intercultural <http://www.cnice.mecd.es/interculturamet/recurs1.htm>

Aparicio Cruz, Angel. *Interculturalidad y Educación. Un mapa conceptual de la Educación Intercultural*

http://intercultural.eresmas.com/Interculturalidad_y_confianza.

Revista CIDOB d'Afers Internacionals no. 61-62/2003

<http://www.cidob.org/Castellano/Publicaciones/Afers/61-62.html>

Senderi. *Educación en valores*. Nº 15 <http://www.senderi.org/butlleti.php?num=15>

Muñoz Sedano, Antonio. *Enfoques y modelos de Educación Multicultural e Intercultural*. Universidad Complutense de Madrid

<http://www.aulaintercultural.org/IMG/pdf/sedano.pdf>

Carbonell, Francesc. *Educació i immigració. Els reptes educatius de la diversitat cultural i l'exclusió social*

<http://www.aulaintercultural.org/IMG/pdf/carbonell.pdf>

II Congreso sobre la inmigración en España. España y las migraciones internacionales en el cambio de siglo. Madrid, 5, 6 y 7 de octubre de 2000.

<http://www3.upco.es/pagnew/iem/newweb/publicaciones/cd/congreso/>

Jornadas sobre Interculturalidad: Educar en las Aulas

<http://www.cnice.mecd.es/interculturamet/recurs1.htm>

Torres, Carme (coord.) *Educar per a la integració i la igualtat d'oportunitats. Actes.* Palma: Fundació "SA NOSTRA", Caixa de Balears, 2002. 139 p. (Quaderns solidaris; 10)

<http://www.sanostra.es/recweb/publ004.nsf/voTotsperId/23F8793F55433B9AC1256D8E00311CC5?OpenDocument&lang=02>

Quart Simposi: Llengua, Educació i Immigració (Girona 2002)

<http://www.udg.edu/ice/simposi/repon.htm>

XXI Seminario Interuniversitario de Teoría de la Educación. "Globalización, Inmigración y Educación". Granada, Universidad de Granada, 2002 <http://www.ucm.es/info/site/site21.html>

Dossier para profesores: Instituto Vasco de Evaluación e Investigación Educativa. Consorci de Recursos per a la Integració de la Diversitat <http://www.isei-ivei.net/cast/dossier/dosscas.htm>

Webs de centres de documentació, institucions, etc.

Càtedra d'Immigració, Drets i Ciutadania. Universitat de Girona

<http://web.udg.es/cidc/>

El Portal de la Educación Intercultural

<http://www.aulaintercultural.org/>

Interculturamet. Centro de documentación sobre interculturalidad. Creado por la Consejería de Educación y Cultura de la Región de Murcia <http://www.cnice.mecd.es/interculturamet/>

Programa Entrecultures: Fundación Jaume Bofill <http://www.entrecultures.org/home.htm>

Programa para el desarrollo de la Interculturalidad en centros educativos. Comunidad de Madrid. Consejería

de Educación <http://www.madrid.org/webdgpe/Interculturalidad/>

XTEC. Escola oberta. Educar en la diferència <http://www.xtec.es/recursos/cultura/index.htm>

Servei Civil Internacional Catalunya: forma part d'un moviment internacional que treballa per la pau i la justícia social, entesa com la igualtat d'oportunitats per a tots els ciutadans.

<http://www.sci-cat.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=53>

* **Service Civil International (SCI)** Recursos d'educació per la pau SCI- Intercacional [anglès]

<http://www.spaceforpeace.net/>

Escoles compromeses amb el món: és una xarxa de centres educatius, municipis i ONG, que pretén crear ponts de comunicació entre els diferents agents que treballem l'educació en la ciutadania global, com ara, centres d'educació formal, centres d'educació no formal, ONG, ajuntaments, AMPAS, entitats, xarxes solidàries...

<http://www.escolescompromeses.org/ca/>

Escola de Cultura de Pau: es va crear l'any 1999 amb el propòsit de treballar per la cultura de pau, els drets humans, l'anàlisi de conflictes i dels processos de pau, l'educació per la pau, el desarmament i la prevenció dels conflictes armats.

<http://escolapau.uab.cat/>

Xarxa d'educadors i educadores per a una ciutadania global: és un col·lectiu plural de persones, pertanyents a diferents comunitats autònomes de tot el territori espanyol, que apostem per una escola compromesa amb la construcció d'una ciutadania global responsable amb la humanitat i amb el planeta.

<http://www.kaidara.org/ca>

Coordinadora de ONGD-España: coordina i impulsa el treball conjunt de les organitzacions i entitats membres per a un món lliure de pobresa i capaç de gestionar eficaçment els desastres humanitaris, en el qual preval la justícia social i la distribució equitativa dels recursos existents i els derivats d'un desenvolupament social, econòmic, cultural i polític, en què totes les persones, sense discriminació, poden exercir el seu dret a participar de forma equitativa per millorar constantment el seu benestar.

<http://www.congde.org/>

<http://guiarecursos-epd.coordinadoraongd.org/index.php/buscador/buscadormateriales>

Batanba: és una iniciativa de l'organització basca Hegoa, que fomenta la promoció del desenvolupament humà sostenible dels pobles. Les àrees en les quals estructura el seu treball són: documentació, formació, sensibilització i educació per al desenvolupament, assessoria i investigació.

<http://www.bantaba.ehu.es>

Educació per a l'Acció Crítica (EdPAC): és una associació **sense ànim de lucre** fundada el gener del 2003 per persones vinculades a la intervenció social des de diferents àmbits.

<http://edpac.org/>

Materials didàctics http://edpac.cat/materials_didactics.html

Materials de sensibilització <http://edpac.cat/materials.html>

Senderi, Educació en Valors: és una xarxa d'organitzacions i institucions compromeses amb l'educació en valors, que té la voluntat de constituir un espai d'intercanvi i de reflexió conjunta, de difusió d'experiències de treball i de recursos al voltant de l'educació. Es tracta d'una iniciativa pionera que a través de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) pretén posar en relació la majoria d'entitats que treballen en l'educació en valors, que tenen una àmplia representació social i que fan un servei a la comunitat.

<http://www.senderi.org/>

Recursos d'Animació Intercultural: és una associació de joves sense ànim de lucre, que treballa a Barcelona, per a impulsar iniciatives per als joves, i des dels joves, a través de valors com la interculturalitat, la cultura de la pau, la participació, la sostenibilitat, l'associacionisme, la creativitat, l'autogestió, etc.

<http://rai.pangea.org/>

Artijoc: és una cooperativa i una associació sense ànim de lucre, especialitzada en oferir béns i serveis per la cultura, el lleure i l'ensenyament, en torn al joc, l'art i la interculturalitat.

<http://www.artijoc.com>

Educasol: és un espai obert de reforç i de valoració de les pràctiques dels actors de l'educació pel desenvolupament i per la solidaritat internacional.

<http://www.educasol.org>

Survival: és l'única organització internacional que recolza els pobles indígenes de tot el món. El treball de sensibilització de Survival adopta diverses formes, tant dins com fora de les escoles, per a nens i per a adults. Proporcionem materials educatius gratuïts a professors i a alumnes, oferim xerrades sobre els pobles indígenes a les escoles, i informem el públic general a través de xerrades, llibres, conferències, exposicions fotogràfiques, etc.

<http://www.survival.es/educa>

Lectures recomanades

- AMANI, colectivo: "Educación Intercultural. Análisis y resolución de conflictos". Editorial Popular, S.A.1994
- CHOMSKY, Noam: "La quinta libertad". Editorial Crítica, Barcelona. 1988
- Freire, Paulo (1997) Pedagogia de la Autonomia
<http://www.scribd.com/doc/9676475/Paulo-Freire-Pedagogia-de-La-Autonomia>
- LUCINI; G. Fernando:"Temas Transversales y Educación en Valores". Alauda, Anaya, Madrid, 1994.
- Instituto Interamericano de Derechos Humanos. (1998) Manual de educación en derechos humanos. San José, Costa Rica
- Instituto Interamericano de Derechos Humanos (1994). Educación en derechos humanos: Texto autoformativo.San José, Costa Rica
- Jares, X.(2000). Educación y derechos humanos. Madrid: Editorial Popular.
- Lederach, J. P. (2000). El abecé de la paz y los conflictos.Madrid: Catarata.
- MEC. "Educación Plural y Solidaria". Año Internacional de la Tolerancia. Dirección Provincial de Madrid. Area de Programas Educativos, 1995.
- MESA, Manuela: "Tercer Mundo y Racismo en los libros de texto". Editorial Cruz Roja, Madrid, 1990.
- ORTEGA, P. Y otros: "La Tolerancia en la Escuela", Editorial Ariel, Barcelona, 1990.
- PETERS, A.:" Atlas del Mundo. Por primera vez el Mundo en sus verdaderas proporciones". Editorial Vicens-Vives, Barcelona, 1991.
- RODRIGUEZ, Ángel y SEOANE, Julio: "Creencias, Actitudes y Valores". Editorial Alhambra, Madrid 1989.

Literatura recomanada pels joves

A partir de 12 anys:

- HERNÁNDEZ, P. *L'ombra del Stuka*. Ed. Estrella Polar (Guerra)
- [CARABÉN](#), A. *El diari de la Queta Canals*. Ed. Editorial Empúries (Guerra civil)
- FILIPOVIC, Z. *El diari de Zlata*. Ed. La butxaca (Guerra dels Balcans)
- SIERRA, J. *La música del vent*. Ed. Estrella Polar (explotació infantil Índia)
- DE LA FUENTE, J. *La capsa de la fi del món*. Ed. Editorial Empúries (canvi climàtic)
- LORMAN, J. *Delicte ecològic*. Ed. Estrella Polar (contaminació)
- LIENAS, G. *El diari lila de la Carlota*. Ed. Editorial Empúries (gènere)

A partir de 14 anys

- ORWELL, G. *La rebel·lió dels animals* Ed. La butxaca
- PRESSLER, M. *Malka mai* Ed. Editorial Empúries (Pobresa infantil)
- BENAVENTE, J. *Història d'amor a Sarajevo* Ed. Columna Edicions (amor entre servi i bosniana)
- UHLMAN, F. *L'Ànima valenta* Ed. Columna Edicions (guerra)
- MÁRQUEZ, E. *El silenci dels arbres* Ed. La butxaca (la misèria a la guerra)
- DELGADO, J. *Els llops de la lluna roja* Ed. Estrella Polar (guerra)
- LIENAS, G. *El diari blau de la Carlota* Ed. Editorial Empúries (violència de gènere)
- BENAVENTE, J. *La il·lusió*. Ed. Columna Edicions (immigració)
- FRANK, A. *El diari d'Anna Frank*

Pel·lícules recomanades com a eina pedagògica

- *El gran dictador*. Charles Chaplin. 1940
- *Nascut el 4 de juliol*. Oliver Stone. 1989 (Batxillerat*)
- *Gandhi*. Michael Apted. 1990
- *La estratègia del caracol*. Sergio Cabrera. 1993
- *American History X*. Tony Kaye. 1998 (Batxillerat)
- *El Bola*. Achero Mañas. 2000

- *Pa i roses*. Ken Loach. 2000 (Batxillerat)
- [La vida de David Gale](#). Alan Parker. 2003
- *Los educadores*. Hans Weingartner. 2005
- *La ola*. Dennis Gansel. 2008 (Batxillerat*)
- *La haine* (El odio), Mathieu Kassovitz, 1995
- *El señor Ibrahim y las flores del Corán* (+ 16 anys), François Dupeyron, 2003

Recursos virtuales i audiovisuals

Plataforma Eduquemos en la red <http://www.eduquemosenlared.com/es/>

Red de professors sense fronteres [en] <http://www.teacherswithoutborders.org/resources>

Teachers TV: Base de dades amb materials en format audiovisual [en]

<http://www.teachers.tv/>

[WEBQUEST](#). Plataforma virtual recomanada pels professors i formadors

[pàgina principal del projecte en anglès] <http://www.webquest.org/>

- exemple d'aplicació http://www.educacionenvalores.org/article.php3?id_article=1585

6. Bibliografia

- Benitez, F. et al (2008). Deconstruir la guerra. Apunts de pau i drets humans 1e Generalitat de Catalunya Barcelona
- Blandon, M.E at al (2009). Cultura de pau i educació per a la ciutadania. Estudi comparatiu de diferents llibres de text de 3r d' E.S.O. a Catalunya **Fundació Tam Tam Barcelona**
- Caireta Sampere, Marina; Barbeiti Thonon, Cécile. Introducció de conceptes: pau, violència, conflicte Quaderns d'educació per la pau: Escola de Cultura de pau. Universitat Autònoma de Barcelona
- Cascon Soriano, Paco. Educar en y para el conflicto Catedra UNESCO sobre paz Y derechos humanos
- Paolo Freire (2002). Pedagogia de l'oprimit (16a edició) Siglo XXI editores, Barcelona
- Recursos pedagògics per la transformació social a l'aula. Guia de sistematització i autoaprenentatge (2008). Servei Civil Internacional Catalunya, Barcelona

<http://www.sci->

[cat.org/varis/Imag/Home%20page%2007/2009/Guia_versiocompleta_PartI_Recursos%20pedagogics.pdf](http://www.sci-cat.org/varis/Imag/Home%20page%2007/2009/Guia_versiocompleta_PartI_Recursos%20pedagogics.pdf)

